

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANITARIYA
QOIDALARI VA ME’YORLARI, GIGIYENA
NORMATIVLARI**

**ASBEST TARKIBLI MAHSULOTLARNI ISHLAB
CHIQUARISH VA QO‘LLASHDA MEHNAT GIGIYENASI VA
ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH BO‘YICHA**

**O‘zbekiston Respublikasining
0233-07-sonli SanQvaM**

Rasmiy nashr

Toshkent – 2007

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANITARIYA
QOIDALARI VA ME’YORLARI, GIGIYENA
NORMATIVLARI**

«TASDIQLAYMAN»
O‘zbekiston Respublikasining
Davlat bosh sanitariya vrachi
B.I. NIYAZMATOV
29-avgust 2007-yil

ASBEST TARKIBLI MAHSULOTLARNI ISHLAB
CHIQUARISH VA QO‘LLASHDA MEHNAT GIGIYENASI VA
ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH BO‘YICHA

O‘zbekiston Respublikasining
0233-07-sonli SanQvaM

Rasmiy nashr

Toshkent – 2007

1. Umumiy qoidalar va qo'llanish sohasi

1.1. Ushbu sanitariya qoidalar va me'yorlari (keyingi o'rinlarda Qoidalar deb yuritiladi) asbest tarkibli materiallar va buyumlarni ishlab chiqaruvchi va ulardan foydalanuvchi korxonalarda ishlovchilarning, shuningdek ularning sanoat chiqindilari ta'sir doirasida istiqomat qiluvchi aholining hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish, O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonun hujjatlariga muvofiq mazkur ishlab chiqarishlar va ularning mahsulotlarini gigiyenik baholash tizimini o'tkazish bo'yicha talablarni belgilaydi.

1.2. Qoidalar asbest tarkibli chang ajralib chiqishi bilan bog'liq barcha turdagi ishlar uchun majburiy hisoblanadi va quyidagilarga tatbiq etiladi:

asbest tarkibli materiallar va buyumlarni tayyorlash;

texnik ehtiyojlar uchun asbest tarkibli buyumlar va materiallardan foydalanish va qo'llash;

asbest tarkibli materiallardan foydalanib qurilgan binolarni yangi qurish, kengaytirish, rekonstruksiya qilish, texnik jihatdan qayta jihozlash, ta'mirlash, konservatsiyalash va buzish;

asbest, asbest tarkibli materiallar va buyumlarni tashish va saqlash;

ishlab chiqarish chiqindilari va qo'shimcha mahsulotlar asosida qurilish va yo'l materiallarini ishlab chiqarish hamda qo'llash;

Temir yo'llarni ta'mirlash, joriy saqlash, qurish (ikkinchi yo'llar yoki yangi temir yo'l liniyalari) paytida asbest tarkibli ballastda bajariladigan yuklash, tushirish, ballast yotqizish va boshqa texnologik jarayonlar, shuningdek, uni saqlash va tashish shartlari.

1.3. Ushbu Qoidalar talablarini bajarish quyidagi faoliyatlarni amalga oshiruvchi tashkilotlar, yakka tartibdagi tadbirkorlar va fuqarolar uchun majburiydir:

asbestni qayta ishlash va qo'llash;

asbest va undan tayyorlangan mahsulotlarni ishlab chiqarish uchun qurilish loyihalari, mashinalar, mexanizmlar va uskunalarni ishlab chiqish hamda ishlab chiqarish;

asbest tarkibli materiallardan foydalangan holda binolar, inshootlar, qurilmalar, temir yo'llar va avtomobil yo'llari hamda maxsus maqsadlarga mo'ljallangan boshqa inshootlarni qurish, rekonstruksiya qilish, texnik jihatdan qayta jihozlash, shuningdek ta'mirlash, konservatsiya qilish va buzish;

asbest va asbest tarkibli materiallar bilan ishlab chiqarish aloqasiga ega bo'lgan ishchilar guruhiga tibbiy xizmat ko'rsatish.

1.4. Ushbu qoidalar xodimlar va aholi salomatligini asbest tarkibli changning zararli ta'siridan himoya qilishning asosiy talablari sifatida qabul qilinishi lozim.

1.5. Amaldagi tarmoq xavfsizlik qoidalar, yo'riqnomalar va sanitariya-gigiyena talablarini o'z ichiga olgan boshqa hujjatlar ushbu Qoidalariga muvofiqlashtirilib, mos holga keltirilishi kerak.

1.6. Ish beruvchi ushbu Qoidalarda bayon etilgan talablarning bajarilishi uchun javobgardir.

1.7. Ish beruvchi doimo ishchilarning sog'lig'ini saqlashga yordam beradigan mehnat sharoitlari va shaxsiy himoya vositalarini ta'minlashi shart. Alohida ish joylarida ish zonasi havosidagi asbest tarkibli changning o'rtacha smenali ruxsat etilgan konsentratsiyalariga rioya qilish imkoni bo'lmaganda, ish beruvchi ishchilarning nafas olish a'zolariga tushadigan individual chang yuklamalari haqidagi ma'lumotlardan foydalanib, ularni chang yuklamalarining nazorat ko'rsatkichlari bilan taqqoslagan holda «vaqt bilan himoyalash» tamoyiliga amal qilishi lozim.

1.8. Ish beruvchi ishchilarning nafas olish a'zolariga chang yuklamasining (ta'sirining) nazorat darajasiga rioya etilishini ta'minlashi shart. Chang yuklamasi «Chang yuklamasiga bog'liq holda chang etiologiyali kasb kasalliklarini gigiyenik bashoratlash» uslubiy tavsiyalari talablariga muvofiq hisoblanadi.

1.9. Asbest ishlab chiqarish va qo'llash sohasida ishlaydigan barcha xodimlar asbestning sog'liq uchun xavfli xususiyatlari haqida xabardor qilinishi kerak.

1.10. Ish beruvchilar bilan mehnat munosabatlarida bo'lgan xodimlar ushbu Qoidalarining zararli ishlab chiqarish omillari ta'sirining oldini olish usullari, nazorat qilish va himoya vositalariga oid ko'rsatmalariga rioya qilishlari shart.

1.11. Mazkur Qoidalarga rioya etilishi ustidan davlat nazorati davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati organlari va muassasalari tomonidan amalga oshiriladi.

1.12. Faoliyat ko'rsatayotgan korxonalarda texnik qayta jihozlash o'tkazish zaruratiga oid ushbu Qoidalarda ko'zda tutilgan talablarni bajarish davlat sanitariya-epidemiologiya nazoratining hududiy organlari bilan kelishilgan rejalar asosida amalga oshirilishi lozim.

1.13. Ish joyi havosi va atrof-muhit obyektlari (atmosfera havosi va xo'jalik-ichimlik suv ta'minoti havzalari suvi)dagi zararli moddalar miqdori O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan amaldagi ruxsat etilgan eng yuqori konsentratsiyalardan oshmasligi shart.

1.14. Gaz tozalash qurilmalari va oqova suvlarni tozalash inshootlari ishga tushirilmagunicha texnologik uskunalarni ishga tushirishga ruxsat berilmaydi.

1.15. Fuqarolik maqsadlaridagi materiallarda amfibol guruhiga mansub asbest (krokidolit, tremolit va boshqalar)dan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi.

1.16. Ish beruvchi amaldagi qonun hujjatlariga muvofiq quyidagilarni ta'minlashi shart:

ishlab chiqarish jarayonida sanitariya qoidalari talablariga rioya etilishini;

ishlab chiqarish muhiti omillarining zararlilik va xavflilik darajasi, mehnat jarayonining og'irligi va zo'riqishi ko'rsatkichlari bo'yicha mehnat sharoitlari holatini nazorat qilish tizimini;

ishlab chiqarish laboratoriya nazoratini yo'lga qo'ygan holda, ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillarining xodimlar sog'lig'iga salbiy ta'sirining oldini olishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish.

Ishlab chiqarish jarayonlari, asbob-uskunalar, asosiy ish joylari, mehnat jarayoni, ishlab chiqarish muhiti va ishlovchi ayollarning sanitariya-maishiy ta'minotiga doir majburiy gigiyenik talablarga rioya etish.

1.17. Toksikologik (sanitariya-gigiyenik) baholanmagan, xavfsizlik va (yoki) zararsizlik mezonlari ishlab chiqilmagan, shuningdek atrof-muhit obyektlarida nazorat qilish usullari yaratilmagan asbest o'rnini bosuvchilar va ular asosidagi materiallarni ishlab chiqarishda qo'llash taqiqlanadi.

1.18. Asbest o'rnini bosuvchilarga o'tishda taklif etilayotgan materiallarni tayyorlash, ishlatish, tashish, saqlash va chiqarib tashlash bilan bog'liq barcha sog'liq xavflarini hisobga olish lozim.

1.19. Ishchilar yoki ularning vakillari ishlab chiqarish muhitini nazorat qilish natijalari va asbestning ishchilarga ta'siri haqidagi ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

2. Normativ havolalar

2.1. O'zbekiston Respublikasining 1996-yil 1-apreldagi «Mehnat kodeksi».

2.2. O'zbekiston Respublikasining «Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi».

2.3. O'zbekiston Respublikasining 1996-yil 29-avgustdagi 265-I-sonli «Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida»gi Qonuni.

2.4. O'zbekiston Respublikasining 1993-yil 6-maydagi 839-XII-sonli «Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni.

2.5. O'zbekiston Respublikasining «Jinoyat kodeksi».

2.6. O'zbekiston Respublikasining 1992-yil 3-iyuldagi 657-XII-sonli «Davlat sanitariya nazorati to'g'risida»gi Qonuni.

2.7. O'zbekiston Respublikasining 1992-yildagi «Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni.

2.8. O'zbekiston Respublikasining 1996-yil 27-dekabrdagi «Atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida»gi Qonuni.

2.9. O'zbekiston Respublikasining 1996-yil 26-apreldagi «Iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida»gi Qonuniga O'zbekiston Respublikasining 2002-yil 5-apreldagi 364-II-sonli Qonuni bilan kiritilgan o'zgartirishlar.

3. Hujjatda qo'llaniladigan asosiy tushunchalar va ta'riflar

3.1. **Asbest** - tabiatda alohida yoki turli aralashmalar ko'rinishida uchraydigan serpentinitlar (xrizotil-asbest) va amfibollar (aktinolit, amozit, antofillit, krokidolit, tremolit va boshqalar) guruhiga mansub tolali minerallarning umumiy nomi.

3.2. **Asbest tarkibli chang** - havoda muallaq turgan yoki cho'kkan chang bo'lib, unda asbest tolalari erkin yoki bog'langan holatda mavjud bo'ladi.

3.3. **Asbest tarkibli chiqindilar** - asbest tarkibli materiallarni qazib olish, boyitish, qayta ishlash va ulardan foydalanish natijasida hosil bo'lgan chiqindilar.

3.4. **Insonga zararli ta'sir** - yashash muhiti omillarining inson hayoti va sog'lig'iga yoki kelajak avlodlar hayoti va sog'lig'iga xavf tug'diruvchi ta'siri.

3.5. **Asbestning ta'siri** - havodagi asbest tolalari yoki asbest tarkibli changning ta'siri. Asbestning yuqori konsentratsiyalari uzoq vaqt ta'sir etishi

oqibatida pnevmokoniozning o'ziga xos shakli (asbestoz) va bir qator xavfli o'smalar (o'pka, oshqozon saratoni, plevra mezoteliomasi va boshqalar) rivojlanishi mumkin.

3.6. **Tola** - uzunligining diametriga nisbati kamida 3:1 bo'lgan zarracha. Nafas olinadigan tola - uzunligi 5 mkm dan uzun va qalinligi 3 mkm dan ingichka bo'lgan tola.

3.7. **Ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining zararli omili** - muayyan sharoitlarda ishlovchiga ta'sir etib, kasb kasalliklarini keltirib chiqarishi, ish qobiliyatining vaqtincha yoki doimiy pasayishiga sabab bo'lishi, somatik va yuqumli kasalliklar sonini ko'paytirishi, hamda avlod salomatligining buzilishiga olib kelishi mumkin bo'lgan omil.

3.8. **Gigiyenik me'yor** - yashash muhitining ma'lum bir omilini inson uchun xavfsizligi va (yoki) zararsizligi nuqtai nazaridan tavsiflovchi ko'rsatkichning ilmiy tadqiqotlar asosida belgilangan eng yuqori yoki eng past miqdoriy va (yoki) sifat qiymati.

3.9. Vaqt bilan himoyalash - ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining noqulay omillari ta'sir vaqtini qisqartirish orqali ularning ishlovchilarga zararli ta'sirini kamaytirish: smena ichidagi tanaffuslarni joriy etish, ish kunini qisqartirish, ta'til muddatini uzaytirish, ushbu sharoitlarda ish stajini cheklash.

3.10. Chang yuklamasining nazorat darajasi - omil bilan kasbiy aloqaning butun davri mobaynida changning o'rtacha smenali ruxsat etilgan maksimal miqdoriga rioya qilingan holda shakllangan chang yuklamasi.

3.11. Qo'shimcha mahsulot - maqsadli mahsulotni olishning muayyan texnologik jarayonida muqarrar ravishda hosil bo'ladigan mahsulot.

3.12. Laboratoriya va instrumental tadqiqotlarni tashkil etish dasturi - mehnat sharoitlarining ishlab chiqarish nazorati amalga oshiriladigan hujjat bo'lib, unda zararli ishlab chiqarish omillari, ularning ruxsat etilgan miqdori (REM), namuna olish davriyligi, namunalar (tadqiqotlar) soni ko'rsatilgan nazorat nuqtalari ro'yxati keltiriladi. Tadqiqot dasturi ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillarini gigiyenik baholash, me'yoriy va texnik hujjatlar, shuningdek, ishlab chiqarilayotgan mahsulotni gigiyenik baholash asosida tuziladi.

3.13. Kasb kasalliklari - surunkali yoki o'tkir kasalliklar bo'lib, ularning kelib chiqishida ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayonining noqulay omillari hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi.

3.14. Chang yuki - ishchining nafas olish a'zolariga ta'sir etuvchi changning haqiqiy yoki bashorat qilingan umumiy ekspozitsion dozasi miqdori. Bu miqdor ishchi omil bilan real yoki taxminiy aloqa davrida nafas oladigan changning o'rtacha smenali konsentratsiyasi bilan aniqlanadigan umumiy chang massasini ifodalaydi.

3.15. Shaxsiy va jamoaviy himoya vositalari - xodimlarga xavfli va (yoki) zararli ishlab chiqarish omillari hamda atrof-muhit ifloslanishining oldini olish yoki ularning ta'sirini kamaytirish uchun qo'llaniladigan vositalar.

3.16. Ekspozitsiya - zararli omil ta'sirining kuchi va davomiyligini miqdoriy jihatdan tavsiflovchi ko'rsatkich.

4. Asbest tarkibli xomashyo va materiallarni ishlab chiqaradigan va ulardan foydalanadigan korxonalarga qo'yiladigan umumiy talablar

4.1. Sanoat korxonalari, binolar, inshootlarni joylashtirish va hududni saqlash

4.1.1. Asbestni qayta ishlash korxonalarini qurish uchun sanoat maydonini tanlash, ishlab chiqarish binolari va uskunalarini joylashtirish, shuningdek hududni obodonlashtirish hamda sanitariya-himoya zonasining o'lchamini belgilash QMQ 11-89-80 «Sanoat korxonalarining bosh rejalari» va SanQvaN № 0006-93 «O'zbekiston Respublikasi aholi punktlari atmosfera havosini muhofaza qilish to'g'risida»ga muvofiq bo'lishi lozim.

4.1.2. Xo'jalik-ichimlik, issiq va sanoat suv ta'minotining barcha muhim masalalari, sanoat chiqindilarini atmosferaga chiqarish va zararsizlantirish shartlari, ishlab chiqarish va xo'jalik-maishiy oqova suvlarni suv havzalariga oqizish, qattiq chiqindilarni ko'mish va zararsizlantirish kabi masalalar sanitariya qoidalar va me'yorlariga muvofiq ravishda sanoat qurilishi uchun maydonni ajratish va tanlash bosqichidayoq hal etilishi shart.

4.1.3. Asbestni qayta ishlash va qo'llash bo'yicha loyiha-smeta hujjatlarini ishlab chiqish, obyektlarni qurish va foydalanishga topshirish umumiy sanitariya-gigiyena talablari va qoidalariga, amaldagi sanitariya, yer, suv va boshqa qonun hujjatlariga hamda belgilangan tartibda tasdiqlangan shaharsozlik hujjatlariga (shaharlar va qishloqlarning bosh rejalari, hududni rejalashtirish va qurish sxemalari va loyihalari kabilarga) muvofiq amalga oshiriladi.

4.1.4. Ishlab chiqarish binolari shamol yo'nalishini hisobga olgan holda ma'muriy-xo'jalik binolariga nisbatan shamolga teskari tomonda joylashtirilishi lozim.

4.1.5. Korxonalar rejasini ishlab chiqishda yuklash-tushirish nuqtalarining sonini va asbest hamda tarkibida asbest mavjud materiallarni tashish yo'llarini imkon qadar kamaytirish kerak.

4.1.6. Korxona hududining qurilish va xo'jalik maydonchalaridan bo'sh qismi ko'kalamzorlashtirilishi, o'tish yo'llari va piyodalar yo'laklari esa qattiq qoplamaga ega bo'lishi lozim. Hududni nam usulda tozalash imkoniyati va yomg'ir suvlarini oqizish tizimini o'rnatish nazarda tutilishi kerak.

4.1.7. Atmosfera havosini asbest changidan ifloslantiruvchi manba hisoblangan asbestni qayta ishlash va qo'llash korxonalarini ifloslanish darajasi belgilangan me'yorlardan yuqori bo'lgan hududlarda joylashtirish taqiqlanadi.

4.1.8. Asbestni qayta ishlash va qo'llash korxonalarini, shuningdek tarkibida asbest mavjud chiqindi to'planadigan joylarni quyidagi hududlarda joylashtirish man etiladi:

- aholi punktlarining turar-joy zonalarida;
- yer osti suvlari to'yinish zonalarida;
- daryo quyi terrasalarida;
- kuchli yoriq-darz mavjud joylarda;

markazlashtirilgan xo‘jalik-maishiy suv ta’minoti manbalarining suv olish zonalarida;

mineral suv manbalarining suv olish zonalarida;

dam olish va hordiq chiqarish zonalarida.

4.1.9. Sanoat qurilishi uchun maydonlarni tanlashda yer osti suvlarining sathi inobatga olinishi lozim. Yer osti suvlarining ruxsat etilgan sathi yer yuzasidan 2 metr, yer osti suvlari sathidan binolar poydevorining tagigacha bo‘lgan masofa kamida 0,3 metr bo‘lishi kerak. Yer osti suvlari yuqoriroq joylashgan korxonalar uchun maydon ajratilganda, yer osti suvlari sathini pasaytirish va binolarning poydevorlarini hamda yerto‘la xonalarini vertikal gidroizolyatsiya qilish choralarini ko‘zda tutish zarur.

4.1.10. Yangi obyektlarni loyihalashtirish, qurish, mavjud obyektlarni kengaytirish, rekonstruksiya qilish va texnik jihatdan qayta jihozlashda belgilangan tartibda atmosfera havosiga asbest tarkibli changning yo‘l qo‘yiladigan cheklangan chiqindilar me‘yorlarini ishlab chiqish lozim.

4.1.11. Sanitariya-epidemiologiya nazorati, vaqtinchalik kelishilgan va yo‘l qo‘yilishi mumkin bo‘lgan chiqindi me‘yorlarini ishlab chiqish asbest tarkibli changning tasdiqlangan REMK (ruxsat etilgan maksimal konsentratsiya)dan foydalangan holda amalga oshirilishi shart.

4.1.12. Asbest tarkibli changning fon konsentratsiyalarini aniqlash attestatsiyadan o‘tgan yoki akkreditatsiya qilingan laboratoriyalar tomonidan tasdiqlangan uslub asosida atmosfera ifloslanishini kuzatish ma’lumotlariga ko‘ra amalga oshirilishi lozim.

4.1.13. Asbestni qayta ishlash sanoati korxonalarining sanitariya-himoya hududlari «Korxonalar, inshootlar va boshqa obyektlarning sanitariya-himoya hududlari va sanitariya tasnifi» sanitariya qoidalari va me‘yorlari talablariga muvofiq tashkil etiladi.

4.1.14. Sanitariya-himoya zonasi kengligining yetarliligi atmosferada zararli moddalarning tarqalishini hisoblash bo‘yicha amaldagi ko‘rsatmalarga muvofiq atmosfera havosining asbest tarkibli chang bilan ifloslanishining bashorat qilinayotgan darajalari hisoblanib, shuningdek, o‘xshash faoliyatdagi obyektlar joylashgan hududlarda atmosfera havosining laboratoriya tekshiruvlari natijalari bilan tasdiqlanishi lozim.

4.1.15. Sanitariya-himoya zonasi uchun ajratilgan yerlardan faqat «Sanitariya-himoya zonalar hamda korxonalar, inshootlar va boshqa obyektlarning sanitariya tasnifi» sanitariya qoidalari va me‘yorlari talablariga muvofiq foydalanishga ruxsat etiladi.

4.1.16. Sanitariya-himoya zonasi yoki uning bir qismi obyektning zaxira hududi sifatida qaralmasligi va sanoat yoki aholi yashaydigan hududni kengaytirish uchun ishlatilmasligi kerak.

4.2. Asosiy va yordamchi ishlab chiqarish binolari, xonalari va inshootlari

4.2.1. Ishlab chiqarish binolari, xonalari va inshootlarining hajmiy-rejalashtirish va konstruktiv yechimlari QMQ 2.09.02-85 «Sanoat

korxonalarining ishlab chiqarish binolari», «Sanoat korxonalarini loyihalashning sanitariya me'yorlari» va ushbu Qoidalar talablariga mos bo'lishi shart.

4.2.2. Hajmiy-rejalashtirish va konstruktiv yechimlar asbest va tarkibida asbest mavjud mahsulotlarni tashish yo'lini imkon qadar qisqartirishni nazarda tutishi lozim.

4.2.3. Texnologik uchastkalarni (sexlarni) binolar ichida joylashtirish asbest tarkibli chang va boshqa zararli moddalarning boshqa uchastkalarga tushishi va tarqalishining oldini olish zarurligini hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim. Bu moddalar paydo bo'lish manbalari bo'lmagan joylarga alohida e'tibor qaratish kerak.

4.2.4. Doimiy ish joyi hisoblangan boshqaruv pultlari ishlab chiqarish xonalari mikroiklimining sanitariya me'yorlariga muvofiq alohida ajratilgan xonalarda joylashtirilishi shart.

4.2.5. Asbestni korxonalarga qoplarda yetkazib berish lozim. Qoplarni ochish va bo'shatish siyraklashtirish ostida ishlaydigan maxsus mashina yordamida yoki aspiratsiya tizimi o'rnatilgan maxsus joyda amalga oshirilishi kerak.

4.2.6. Asbest omborlari, asbestni dozalash qurilmalari o'rnatilgan tayyorlov bo'limlari alohida binolarda yoki izolyatsiyalangan xonalarda joylashtirilishi shart.

4.2.7. Asbestni yuklash va tushirish joylari, korxona hududi bo'ylab asbestni tashish yo'llari, asbest omborlari, quruq asbestni qadoqlash, dozalash va boshqa komponentlar bilan aralashtirish, asbest tarkibli materiallarga mexanik ishlov berish, issiqlik va tovush o'tkazmaydigan asbest tarkibli qoplamalarni yotqizish, olib tashlash va ta'mirlash joylari ogohlantiruvchi belgilar va yozuvlar bilan belgilanishi kerak. Bu belgilar bajarilayotgan ishlarga bevosita aloqasi bo'lmagan shaxslarning kirishini cheklashi lozim.

4.2.8. Asbest va tarkibida asbest mavjud bo'lgan materiallar bilan ishlashga mo'ljallangan ishlab chiqarish binolari va inshootlari cho'kkan changni tozalash uskunalari bilan jihozlangan bo'lishi shart. Ishlab chiqarish xonalari, osma konstruksiyalar, mashina va uskunalarini asbest tarkibli changdan tozalash changsiz usullar (pnevmatik tozalash, nam tozalash va boshqalar) yordamida amalga oshirilishi lozim.

4.2.9. Aspiratsion tizimlar bilan jihozlangan uskunalarini changdan tozalashni aspiratsiya yoqilgan holatda bajarish zarur.

4.2.10. Agar changsiz usulda tozalash amalda imkonsiz bo'lsa, tozalash ishlarini bajarayotgan ishchilar tegishli himoya kiyimlari va respiratorlar bilan ta'minlanishlari shart. Bunday tozalash boshqa ishchilar bo'lmagan paytda o'tkazilishi kerak. Agar boshqa ishchilarning hozir bo'lishi muqarrar bo'lsa, ular ham himoya kiyimlari va respiratorlardan foydalanishlari lozim.

4.2.11. Bino devorlari va osma konstruksiyalarning yuzalari silliq bo'lishi va chang to'planishiga sabab bo'ladigan notekisliklarga ega bo'lmaligi kerak.

4.2.12. Binolar, konstruksiyalar va ishlab chiqarish uskunalarining ichki yuzalarini «Sanoat korxonalari ishlab chiqarish binolari interyerlarining rangli pardozini loyihalash bo'yicha ko'rsatmalar»ga muvofiq bo'yash lozim.

4.2.13. Pol yuzalari soz holatda saqlanishi va changdan oson tozalanishi kerak.

4.2.14. Ichki suv ta'minoti va kanalizatsiya tizimlari sanoat korxonalarini loyihalash va qurishning amaldagi me'yorlari talablariga javob berishi shart.

4.2.15. Ishlab chiqarish suv ta'minoti maksimal darajada suvni qayta ishlatish orqali amalga oshirilishi lozim. Ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun yangi suvdan foydalanishga faqat aylanma suv ta'minotini qo'llash imkoni bo'lmagan alohida hollardagina ruxsat etiladi.

4.2.16. Korxonalarga yetkazib beriladigan ichimlik suvining sifati O'zbekiston Davlat standarti Oz DSt 950:2000 «Ichimlik suvi» bilan belgilanadi.

4.2.17. Xo'jalik-ichimlik va issiq suv ta'minoti tarmoqlarini ichimlik sifatiga ega bo'lmagan ishlab chiqarish maqsadlari uchun suv yetkazib beruvchi quvur tarmoqlari bilan ulashga yo'l qo'yilmaydi, quduqlardan olingan suvdan foydalanish hollari bundan mustasno.

4.2.18. Ishlab chiqarish va yordamchi xonalarni, uskunalarni tarkibida asbest bo'lgan changdan tozalash ichimlik sifatidagi suv bilan nam usulda amalga oshirilishi shart.

4.2.19. Texnologik ehtiyojlar uchun ichimlik suvidan foydalanish taqiqlanadi.

4.2.20. Suv ta'minotining aylanma tizimlarida foydalanish mumkin bo'lgan oqova suvlarni suv havzalariga chiqarishga yo'l qo'yilmasligi kerak.

4.2.21. Xo'jalik-maishiy, ishlab chiqarish va yomg'ir oqova suvlarini chiqarib yuborish «O'zbekiston Respublikasi hududida yer usti suvlarini muhofaza qilish bo'yicha gigiyenik talablar» SanQvaN bilan tartibga solinishi lozim. Korxonalarni qayta qurish va quvvatlarini oshirish loyihalari, agar oqova suvlarni chiqarib yuborish shartlari ushbu Qoidalar talablariga mos kelsa, ijro uchun qabul qilinishi kerak.

4.2.22. Yoritish qurilmalarini loyihalash, qayta qurish va ulardan foydalanish «Tabiiy va sun'iy yoritish» QMQ, «Elektr qurilmalarini o'rnatish qoidalari» hamda «Iste'molchilarning elektr qurilmalaridan texnik foydalanish qoidalari» talablariga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

4.2.23. Barcha ishlab chiqarish xonalarida sun'iy yoritish mavjud bo'lishi shart.

4.2.24. Umumiy yoritish uchun, odatda, gaz razryadli lampalar qo'llanilishi kerak. Umumiy yoritish maqsadida cho'g'lanma lampalar quyidagi hollarda ishlatilishi mumkin:

kam aniqlikdagi ishlar bajariladigan va ishlab chiqarish jarayonining borishini umumiy kuzatishni talab etadigan xonalarda;

texnologik maydonchalar, ko'priklar, o'tish joylari va shu kabilarni yoritish uchun, agar bu joylarda boshqa turdagi yorug'lik manbalarini o'rnatish texnik jihatdan imkonsiz bo'lsa;

yordamchi va maishiy xonalarda.

4.2.25. Yoritilganlik darajasini nazorat qilish yiliga kamida bir marta, shuningdek yoritish qurilmasini ta'mirlash yoki qayta qurish ishlaridan so'ng foydalanishga topshirilayotganda amalga oshirilishi lozim.

4.2.26. Ishlab chiqarish xonalaridagi yorug'lik tuynuklari va yoritgichlarga xizmat ko'rsatish uchun maxsus moslamalar (ko'chma minoralar, narvonlar, maydonchalar, osiladigan beshiklar uchun qurilmalar va boshqalar) ko'zda tutilishi kerak.

4.3. Texnologik jarayonlar va ishlab chiqarish uskunalari

4.3.1. Texnologik jarayonlar, mashinalar, mexanizmlar va uskunalar «Texnologik jarayonlarni tashkil etishning sanitariya qoidalari va ishlab chiqarish uskunalariga qo'yiladigan gigiyenik talablar», sanitariya me'yorlari va qoidalari, alohida ishlab chiqarish omillari (shovqin, tebranish, elektromagnit tebranishlar va boshqalar) uchun MXST tizimi standartlari, uskunalar, jarayonlar va boshqalar, shuningdek «Tik turib bajariladigan ishlarda ish joyi. Umumiy ergonomik talablar» va «O'tirib bajariladigan ishlarda ish joyi. Umumiy ergonomik talablar» GOST talablariga muvofiq bo'lishi kerak.

4.3.2. Yangi texnologik jarayonlar, asbob-uskunalar va materiallar loyihalash, ishlab chiqarishga joriy etish va sanoat ishlab chiqarishi bosqichlarida davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati organlarining belgilangan namunadagi sanitariya-epidemiologiya xulosasini olishi shart.

4.3.3. Asbest va tarkibida asbest bo'lgan materiallarni ishlab chiqarish va qayta ishlashda texnologik jarayonlarni loyihalashtirish, tashkil etish va o'tkazish quyidagilarni nazarda tutishi lozim:

ishchilarning asbest bilan bevosita aloqasini imkon qadar to'liq bartaraf etish;

texnologik jarayonlar va operatsiyalarni kompleks mexanizatsiyalash, avtomatlashtirish, masofadan turib boshqarishni joriy etish;

chiqindisiz texnologik jarayonlarni tanlash va ta'minlashga ustuvorlik berish;

ishchilarni himoya qilish va ishlab chiqarish uskunalarini favqulodda o'chirishni ta'minlaydigan texnologik jarayonni nazorat qilish va boshqarish tizimini yaratish.

4.3.4. Ishlab chiqarish muhitini asbest tarkibli chang bilan ifloslantirishi mumkin bo'lgan materiallar va jarayonlardan foydalanishning texnologik jihatdan oqilona usullariga rioya qilish zarur. Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

ko'rsatmalarga muvofiq mexanizmlar, qurilmalar, uskunalar, asboblardan va ventilyatsiya tizimlaridan foydalanish hamda ularga texnik xizmat ko'rsatish;

texnologik jihatdan imkon bo'lgan joylarda, ish o'rinlarida asbest mahsulotlari va materiallarini qadoqdan chiqarish, qayta ishlash, yuklash-tushirish ishlari, foydalanish, mexanik ishlov berish, tozalash, sidirish va olib tashlashdan oldin namlash;

imkon qadar, tovar mahsuloti keyingi mexanik ishlov berishni talab qilmasdan iste'molga yetkazilishi kerak;

shaxsiy himoya vositalaridan to'g'ri foydalanish.

4.3.5. Asbest sanoati uchun yangi ishlab chiqilayotgan maxsus uskunalarni ishlab chiqaruvchilar iste'molchilarga kutilayotgan asbest changining ajralib chiqish darajasi, shuningdek, changga qarshi kurashish vositalari haqidagi ma'lumotlarni taqdim etishlari shart.

4.3.6. Asbest yoki asbestning boshqa materiallar bilan aralashmasini tashish uchun mo'ljallangan konveyerlar «Konveyerlar. Umumiy xavfsizlik talablari» GOSTi talablariga muvofiq qoplama bilan ta'minlanishi va aspiratsiya tizimlari bilan jihozlanishi kerak.

4.3.7. Pnevmotransport qurilmalarining konstruksiyasi va ish jarayoni «Sochiluvchi materiallar uchun uzluksiz ishlaydigan yuklash-tushirish mexanizmlari. Pnevmotransport qurilmalari. Texnika xavfsizligi qoidalari» standartining talablariga mos bo'lishi lozim.

4.3.8. Ishchilarning mehnat jarayonining og'irligi va zo'riqishini «Ishlab chiqarish muhiti omillarining zararli va xavfli ko'rsatkichlari, mehnat jarayonining og'irligi va zo'riqishi bo'yicha mehnat sharoitlarini baholash va tasniflashning gigiyenik mezonlari» qo'llanmasiga muvofiq baholash lozim.

4.3.9. Shovqindan himoyalaniş QMQning «Shovqindan himoyalaniş» loyihalash bo'limi talablariga mos bo'lishi kerak.

4.3.10. Shovqin ta'siridan jamoaviy himoyalaniş quyidagicha amalga oshirilishi lozim:

tovush bosimi darajasi yuqori bo'lgan ishlab chiqarish xonalarida «Tovush izolyatsiyali kabinalar. Umumiy talablar» GOSTiga muvofiq kuzatish va masofadan boshqarish kabinalarini o'rnatish;

yuqori tovush bosimi darajalarini hosil qiluvchi texnologik jarayonlarni masofadan boshqarishni qo'llash.

4.3.11. Tebranish ta'siridan jamoaviy himoyalaniş «Tebranish xavfsizligi» GOSTi talablariga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Yuqori tebranish manbai bo'lgan ventilyatorlar va uskunalar tebranish izolyatorlariga o'rnatilishi lozim.

4.3.12. Ionlashtiruvchi nurlanishlardan jamoaviy himoyalaniş quyidagicha amalga oshirilishi kerak:

radioizotop asboblarining nurlanish manbalarini konteynerlarga joylashtirish;

radioaktiv manbalarni masofadan boshqarishni qo'llash;

«Radiatsion xavfsizlik belgilari» GOSTiga muvofiq radiatsion xavf belgilarini o'rnatish.

4.3.13. Radioizotop asboblarini o'rnatish, saqlash, texnik xizmat ko'rsatish, ta'mirlash, shuningdek ulardan foydalanishni radiatsiyaviy nazorat qilishni tashkil etish va amalga oshirish SanQvaM № 0193-06 «Radiatsiyaviy xavfsizlik me'yorlari (RXM-2006) va radiatsiyaviy xavfsizlikni ta'minlashning asosiy sanitariya qoidalari (RXASQ-2006)» talablariga muvofiq o'tkazilishi lozim.

4.3.14. EHMga xizmat ko'rsatuvchi va ishlab chiqarish muhitining zararli omillari (radiochastotalarning elektromagnit maydonlari, statik elektr, yetarli bo'lmagan yoritilganlik va ruhiy-hissiy zo'riqish) ta'siriga uchraydigan hisoblash markazlari xodimlarining (dasturchilar, operatorlar, muhandislar) salomatligiga mehnat sharoitlarining salbiy ta'sirining oldini olish «Shaxsiy kompyuterlar, videodisplay terminallari va ofis texnikasi bilan ishlashda sanitariya qoidalari va me'yorlari» talablariga muvofiq amalga oshirilishi shart.

4.4. Qadoqlash, saqlash, tashish va yuklash-tushirish ishlari

4.4.1. Asbest mustahkam, germetik, chang o'tkazmaydigan qoplarga solinishi, «Xavfli yuklar. Tasniflash va markirovkalash» GOSTiga muvofiq belgilanishi va quyidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan xavfsizlik eslatmasi yoki izoh bilan ta'minlanishi kerak:

- mahsulotning old va orqa tomonidagi nomi;
- mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonaning manzili;
- tarkibida asbest bo'lgan mahsulotning barcha tarkibiy qismlarining kimyoviy belgisi yoki umumqabul qilingan nomi;
- aralashmadagi asbestning foiz miqdori;
- asbestning sog'liq uchun xavfli xususiyatlari haqidagi ma'lumotlar;
- shaxsiy himoya vositalari (respiratorlar, maxsus kiyimlar va hokazo) to'g'risidagi ko'rsatmalar;
- tarkibida asbest mavjud bo'lgan mahsulotlar bilan ishlash usullariga oid boshqa tushuntirishlar.

4.4.2. Qoplarning og'zi issiqlik payvandi yordamida germetik ravishda yopilishi yoki ip bilan tikilishi shart.

4.4.3. Qoplar shikastlanganda, ularni qo'shimcha o'tkazmaydigan qoplarga joylashtirish, muhrlash va belgilash lozim. Buning oldidan shikastlangan joy yopishqoq lenta bilan qoplanadi.

4.4.4. Asbestli qoplarni usti yopiq quruq omborlarda tagliklarda saqlash zarur.

4.4.5. Asbestni vaqtincha qadoqsiz va qopli tagliksiz binodan tashqarida to'kilgan holda saqlash kerak bo'lsa, ularni brezent, rezina yoki plastmassa varaqlar bilan yopish lozim.

4.4.6. Qadoqlanmagan asbestni yuk mashinalarining ochiq kuzovlarida va temir yo'l platformalarida tashish taqiqlanadi.

4.4.7. Asbestning kichik partiyalarini maxsus avtotransportda qadoqlanmagan holda (to'kilib) yoki rezina-kordli konteynerlarga (katta qoplarga) joylangan holda tashish mumkin.

4.4.8 Asbestni suv yo'lida tashishda yopiq tryumlarda yoki konteynerlarda, quruqlikda esa - yopiq temir yo'l vagonlarida yoki yopiq avtotransport vositalarida tashish lozim.

4.4.9. Konteynerlardan foydalanishda konteyner ichidagi barcha chiqib turgan qismlarni to'siqlar bilan o'rash ta'minlanishi shart.

4.4.10. Qoplar temir yo'l vagonlariga vilkali ushlagichli yuklagichlar yordamida joylashtiriladi. Standartlashtirilgan yuk bloklari vagon ichida avtoyuklagichlar yordamida harakatlantirilishi mumkin.

4.4.11 Yuk ortish-tushirish ishlarini bajarishda «Yuk ortish-tushirish ishlari. Umumiy xavfsizlik talablari» GOSTi talablariga rioya qilinishi shart. Yuk ortish-tushirish ishlari faqat mexanizatsiyalashgan usulda, ko'tarish-tashish uskunalari va kichik mexanizatsiya vositalari yordamida bajarilishi lozim. Yuklarni qo'lda ko'tarish va tashishda amaldagi qonunchilikda belgilangan talablarga amal qilish zarur.

4.4.12. Yuk ortish-tushirish ishlarida ilgaklar va boshqa o'tkir asboblardan foydalanish taqiqlanadi.

4.4.13. Tagliklardagi qoplarning standart partiyalari bilan ortish-tushirish ishlari konteyner tashuvchilar, avtoyuklagichlar, ko'targichlar yoki boshqa shunga o'xshash uskunalar yordamida amalga oshirilishi shart.

4.4.14. Asbestni ortish va tashish uchun ishlatiladigan barcha ko'tarish-tashish vositalari, omborxonalar tushirilgandan so'ng chang ushlagichlar bilan jihozlangan qurilmalar yordamida puxta tozalanishi kerak. Nam usulda tozalashga ham ruxsat etiladi.

4.4.15. Ortish-tushirish joylarida yetarli quvvatga ega bo'lgan sanoat changyutgichlarini ta'minlash lozim. Bundan tashqari, shikastlanishlarni tezda bartaraf etish uchun yopishqoq lenta zaxirasi mavjud bo'lishi kerak.

4.5. Tarkibida asbest bo'lgan sanoat va maishiy chiqindilarni to'plash, saqlash va utilizatsiya qilish

4.5.1. Korxonalarni loyihalashda ishlab chiqarishni rivojlantirishning prognoz qilinayotgan hajmiga va atrof-muhitni sanitariya jihatidan muhofaza qilish chora-tadbirlariga muvofiq ravishda mo'ljallanayotgan sanoat chiqindilarining miqdori, sifati va xavflilik darajalari haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan hujjatlar taqdim etilishi shart.

4.5.2. Chiqindisiz texnologiyani joriy etishning texnik imkoniyati mavjud bo'lmagan hollarda, loyihada chiqindilardan ikkilamchi xomashyo sifatida maksimal darajada foydalanishni ta'minlovchi chora-tadbirlar majmuasi ko'zda tutilishi lozim.

4.5.3. Suv havzalari va tuproqning ifloslanishining oldini olish bilan bog'liq umumiy masalalar bo'yicha amaldagi sanitariya me'yorlariga, shuningdek «Yer usti suvlarini oqova suvlar bilan ifloslanishdan muhofaza qilish qoidalari»ning tegishli boblariga amal qilish zarur.

4.5.4. Tarkibida asbest mavjud bo'lgan suyuq chiqindilar shlamning to'kilishiga yo'l qo'ymaydigan maxsus idishlar yoki konteynerlarda saqlanishi shart.

4.5.5. Asbestdan bo'shatilgan qoplarni yig'ish va chang o'tkazmaydigan idishlarga joylashtirish ogohlantiruvchi belgilar va yozuvlar bilan belgilangan hamda aspiratsiya tizimiga ulangan maxsus yopiq joyda amalga oshirilishi lozim.

4.5.6. Asbestdan bo'shagan qoplardan makulatura, boshqa materiallar uchun idish sifatida qayta foydalanish taqiqlanadi. Ularni faqat asbest-sement mahsulotlari ishlab chiqarishda ikkilamchi xomashyo sifatida ishlatish mumkin.

4.5.7. Chiqindilarni keyinchalik utilizatsiya qilish uchun maydalash aspiratsiya bilan jihozlangan yopiq maydalagich va yanchgich uskunasi amalga oshirilishi shart. Asbest tarkibli chiqindilarni ishlab chiqarishga chang ajralishini oldini oladigan usullar bilan uzatish lozim.

4.5.8. Asbest tarkibli materiallar bilan qurilish ishlari olib borilayotganda, davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati organlari bilan kelishilgan holda yaroqsiz holga kelgan asbest tarkibli qurilish va maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilishni ta'minlash zarur.

4.5.9. Asbest tarkibli chiqindilarni maxsus yopiq konteynerlarda to'plash va saqlash lozim.

4.5.10. Tashish paytida kutilmaganda chang ajralib chiqsa, darhol sochilgan materialning hajmiga mos keladigan choralar ko'rilishi kerak. Sochilgan chiqindilar miqdori kam bo'lsa, asbest chiqindilarini qayta idishga yig'ish kerak. Katta miqdordagi yo'qotishlarda, ayniqsa chang chiqaradigan chiqindilarga tegishli bo'lsa, to'kilgan materialni darhol namlash va yopish lozim.

4.5.11. Chiqindilar poligonda tushirilgandan so'ng, ularning ustini qalinligi kamida 25 sm bo'lgan tuproq qatlami bilan qoplash kerak. Chiqindilarni ish kuni oxirida ochiq qoldirish mumkin emas.

4.5.12. Asbest chiqindilarini qoplaydigan oxirgi qatlamning qalinligi kamida 2 metr bo'lishi shart.

4.5.13. Asbest-sement ishlab chiqarishning nam chiqindilari (asbestit) va tarkibida asbest bo'lgan issiqlikdan himoyalovchi materiallar ishlab chiqarishga qaytarilishi lozim yoki qurilish materiallari (asbest-sement, asbest-perlit bloklari va shu kabilar) ishlab chiqarishda foydalanilishi mumkin.

4.5.14. Asbest tarkibli chiqindilar inson salomatligiga xavfli bo'lgani sababli tuproqli yo'llarni to'ldirish uchun ishlatilmaydi.

4.6. Ventilyatsiya va isitish

4.6.1. Ishlab chiqarish va yordamchi xonalardagi shamollatish, isitish va havoni konditsiyalash tizimlari «Isitish, shamollatish va havoni konditsiyalash. Loyihalash me'yorlari» QMQ bobining va «Ventilyatsiya tizimlari. Umumiy talablar» GOST talablariga muvofiq bo'lishi kerak.

4.6.2. Ventilyatsiya qurilmalari bilan chiqarib yuboriladigan va tarkibida zararli moddalar mavjud bo'lgan havo atmosferaga chiqarishdan oldin shunday tozalanishi kerakki, bu moddalarning atmosfera va kiritilayotgan havodagi konsentratsiyasi ruxsat etilgan chegaraviy miqdordan oshmasligi ta'minlansin.

4.6.3. Ishlab chiqarish xonalari ichida, ishchilarning doimiy ish joylarida mikroiklim sharoitlari «Ishlab chiqarish xonalari mikroiklimiga qo'yiladigan gigiyenik talablar» sanitariya qoidalari va me'yorlariga mos kelishi shart.

4.6.4. Mikroiklim va havo tozaligining me'yorlangan parametrlariga, birinchi navbatda, texnologik va qurilish choralari orqali erishish lozim: zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, uskunalarni germetizatsiyalash va ularga o'rnatilgan so'rg'ichlar bilan jihozlash, chang hosil bo'ladigan joylarda uni suv va ko'pik yordamida bostirish.

4.6.5. Aspiratsiya quyidagi operatsiyalarda qo'llanilishi shart:

materialni konveyer orqali uzatish yoki tashish, asbest tarkibli materiallarni o'rash;

asbest-sement, ishqalanish va tarkibida asbest bo'lgan issiqlik-tovush izolyatsiyasi materiallari hamda buyumlarini kesish, shtamplash, parmalash, arralash, maydalash yoki boshqa har qanday mexanik ishlov berish.

4.6.6. Havo o'tkazgichlarning zich bo'lmagan joylaridan havo yo'qotilishi va so'rilishi QMQ «Isitish, shamollatish va havo mulojimplash»da ko'rsatilgan miqdorlardan oshmasligi lozim. Aspiratsiya qurilmalarining unumdorligi ularga

ulangan barcha mahalliy so'rgichlarning bir vaqtda ishlashini hisobga olgan holda hisoblanishi kerak.

4.6.7. Aspiratsiya tizimlari ishlab chiqarish uskunalari bilan shunday bog'lanishi kerakki, shamollatish o'chirilganda ishlab chiqarish uskunalari ishlay olmasin.

4.6.8. Asbest rudalarini boyitish uskunalari to'xtatilgandan so'ng aspiratsiya tizimlari va gaz-chang tutgich qurilmalar kamida 20 daqiqadan keyin o'chirilishi lozim.

4.6.9. Markazlashtirilgan pnevmotashish va aspiratsiya tizimlarining ventilyatorlari hamda qopli filtrlari QMQ «Isitish, shamollatish va havo mulojimplash» talablariga muvofiq joylashtirilishi shart.

4.6.10. Shamollatish va ulardagi pnevmotashish tizimlari hosil qiladigan shovqin darajasi «Ish joylarida, turar-joy, jamoat binolari xonalarida va turar-joy qurilishi hududidagi shovqin» sanitariya qoidalari va me'yorlari talablariga mos bo'lishi kerak.

4.6.11. Ishlab chiqarish xonalarini isitishni kombinatsiyalangan holda ko'zda tutish lozim: havo bilan, oqimli ventilyatsiya bilan birlashtirilgan yoki suv bilan. Mahalliy isitish asboblari silliq yuzaga ega bo'lishi shart.

4.6.12. Kiritilayotgan havoni uzatish usuli va uning ishchi zonadagi harakati ikkilamchi chang hosil bo'lishini istisno etishi kerak. Kiritilayotgan havo kamroq ifloslangan hududlarga berilishi lozim. Kiritilayotgan havoni chiqarishni ishchi zonada havoni bir tekis taqsimlaydigan qurilmalar orqali amalga oshirish zarur. Ish zonasidagi havo harakati tezligi 0,1-0,6 m/s oralig'ida bo'lishi kerak.

4.6.13. Bino va inshootlarni isitish uchun qo'shimcha ishlab chiqarish zararlarini keltirib chiqarmaydigan tizimlar, asboblari va issiqlik tashuvchilar nazarda tutilishi kerak.

4.6.14. Havoni qayta aylantirishga yo'l qo'yilmaydigan xonalarga xizmat ko'rsatuvchi isitish-ventilyatsiya uskunalari, konditsionerlarni alohida ajratilgan xonalarda joylashtirishni ko'zda tutish lozim.

4.6.15. Isitilmaydigan sexlarda ishchilarni isitish uchun maxsus xonalar jihozlanishi kerak.

4.6.16. Boshqaruv pultlari xonalarini ishlab chiqarish qismidan tambur-shlyuz bilan ajratish zarur, unda havo bosimi ushlab turilishi kerak yoki yo'lakka alohida chiqish joyi bilan ta'minlash lozim.

4.6.17. Issiq texnologik uskunalari va boshqa issiqlik ajratuvchi manbalar yaqinidan o'tuvchi oqim tizimlarining havo quvurlari issiqlik izolyatsiyasiga ega bo'lishi shart.

4.6.18. Ortiqcha issiqlik ajralib chiqadigan xonalardagi doimiy ish joylarida havo dushlari o'rnatilishi lozim. Bunda havo harorati va harakatlanish tezligi sanitariya me'yorlari talablariga mos bo'lishi shart.

4.6.19. Havo-issiqlik to'siqlari quyidagi hollarda ko'zda tutilishi kerak: tashqi devorlardagi yoki isitiluvchi va isitilmaydigan xonalar orasidagi devorlardagi texnologik tirqishlarda;

smenada 5 martadan ortiq yoki kamida 40 daqiqaga ochiladigan darvozalarda;

sezilarli darajada nam ajralib chiqadigan xonalarda.

4.6.20. Ko‘prik kranlar boshqaruvchilarining kabinalari konditsionerlar bilan jihozlanishi shart.

4.6.21. Avtomobil kabinalaridagi mikroiklimning maqbul ko‘rsatkichlari «Avtomobil haydovchilari mehnat gigiyenasi bo‘yicha sanitariya qoidalar» talablariga muvofiq sanitariya-texnik vositalar yordamida ta‘minlanishi lozim.

4.6.22. Yangi o‘rnatilgan hamda qayta qurish yoki kapital ta‘mirlashdan so‘ng ishga tushiriladigan barcha ventilyatsiya qurilmalari ularning samaradorligini aniqlash maqsadida sinovdan o‘tkazilishi shart. Sinov va sozlash natijalari asosida har bir ventilyatsiya tizimi uchun pasport tuzilishi kerak.

4.6.23. Shamollatish qurilmalari havo yo‘llaridagi tezlik, harorat va boshqa ko‘rsatkichlarni nazorat qilish va o‘lchash, shuningdek havo hajmini rostdash uchun moslamalar (lyuklar, shtutserlar va h.k.) bilan jihozlanishi lozim.

4.6.24. Shamollatish tizimlari va chang tozalash uskunalari ishlashini nazorat qilish «Ishlab chiqarish xonalari shamollatish tizimlarini sanitariya-gigiyenik nazorat qilish bo‘yicha yo‘riqnoma» talablariga muvofiq muntazam ravishda o‘tkazilishi shart.

4.6.25. Shamollatish tizimlari va qurilmalarining uzluksiz va samarali ishlashini ta‘minlash uchun zarur asbob-uskunalar va xona bilan ta‘minlangan shamollatish xizmati xodimlari shtatini ko‘zda tutish lozim.

4.7. Ishlab chiqarish va atrof-muhit obyektlarida asbest tarkibli chang miqdori ustidan sanitariya nazorati

4.7.1. Ish zonasi havosi.

4.7.1.1. Ish zonasi havosining changlanganlik darajasini sanitariya nazorati asbestni qayta ishlash va undan foydalanish joylarida amalga oshirilishi shart. Uskunalar va texnologik jarayonlar bir xil bo‘lgan hollarda, alohida ish joylari yoki uchastkalarida tanlab nazorat qilishga ruxsat etiladi.

4.7.1.2. Ish zonasi havosi holatining ishlab chiqarish laboratoriya nazorati belgilangan tartibda akkreditatsiyadan o‘tgan laboratoriyalar tomonidan, ularning akkreditatsiya sohasi doirasida hamda ishlab chiqarish muhiti va mehnat jarayoni omillari ro‘yxatiga muvofiq, davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati markazlari bilan kelishilgan holda ishchilarning mehnat sharoitlarini ishlab chiqarish laboratoriya nazoratini tashkil etish dasturi asosida o‘tkazilishi lozim. Ish zonasi havosini nazorat qiluvchi korxonalar sertifikatlangan usullar va uskunalardan foydalanishlari shart.

4.7.1.3. Ish zonasi havosidagi asbest tarkibli chang miqdorini nazorat qilish «Ish zonasi havosidagi zararli moddalarning ruxsat etilgan maksimal konsentratsiyasi (REMK)», «Ish zonasi havosi. Zararli moddalar konsentratsiyasini o‘lchash usullariga qo‘yiladigan talablar» va «Asosan fibrogen ta’sirga ega aerozollar konsentratsiyasini o‘lchash» uslubiy ko‘rsatmalariga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

4.7.1.4. Rejali sanitariya nazoratining takrorlanishi va davriyligi ajralib chiqayotgan zararli moddalarning xavflilik sinfiga qarab belgilanadi. Ish zonasi havosiga 2-sinf xavfli moddalar tushganda - oyiga kamida bir marta, 3-sinf xavfli moddalar tushganda - har chorakda kamida bir marta o‘tkazilishi kerak.

4.7.1.5. Ish zonasi havosi uchun asbest tarkibli changlarning maksimal bir martalik va o'rtacha smenali REMK miqdori havoda muallaq turgan chang tarkibidagi asbestning foiz miqdoriga qarab tanlanadi. REMK qiymatlari «Ish zonasi havosidagi zararli moddalarning yo'l qo'yiladigan chegaraviy konsentratsiyalari REMK» SanQvaMda keltirilgan (1-ilova*).

* 1-ilova berilmaydi.

4.7.1.6. Barcha olingan o'lchov natijalari maxsus jurnallarda qayd etilishi va arxiv talablariga muvofiq korxonalarda saqlanishi shart.

4.7.1.7. Idoraviy xizmatlar har yili tadqiqot natijalarini umumlashtirishi, so'nggi 3 yil davomidagi ifloslanish dinamikasini tahlil qilishi va ish joyi havosining ifloslanishini kamaytirish bo'yicha aniq bajarish muddatlari ko'rsatilgan chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqishi lozim. Tadbirlar rejasi davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati organlari bilan kelishilgan bo'lishi shart.

4.7.1.8. Ish joylari havosi ifloslanishining idoraviy nazorati natijalari davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati muassasalariga kelishilgan shaklda taqdim etilishi kerak.

4.7.2. Atmosfera havosi

4.7.2.1. Har bir asbest qayta ishlash korxonasi atmosfera havosi ifloslanishini laboratoriya nazoratidan o'tkazish tizimini ta'minlashi shart. Nazorat sxemasi davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati organlari bilan kelishilgan bo'lishi lozim.

4.7.2.2. Laboratoriya nazorati belgilangan tartibda akkreditatsiyadan o'tgan laboratoriyalarning malakali xodimlari yoki davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati muassasalari tomonidan amalga oshirilishi kerak.

4.7.2.3. Atmosfera havosi ifloslanishini nazorat qilish tizimi asbest tarkibli aerozollar chiqindilari ta'sir doirasidagi aholi yashash hududlarini qamrab olishi lozim.

4.7.2.4. Nazorat zonasining radiusi ruxsat etilgan cheklangan chiqindilar me'yorlarini ishlab chiqish jarayonida aniqlanishi va asoslash bilan birga ushbu hujjatning umumiy jildiga kiritilishi kerak.

4.7.2.5. Aholi yashaydigan hududda atmosfera havosining sifati 0179-04-sonli SanQvaM «Gigiyenik me'yorlar. O'zbekiston Respublikasi hududida ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan eng yuqori konsentratsiyalari ro'yxati»ga muvofiq nazorat qilinishi lozim.

4.7.2.6. Atmosfera havosi ifloslanishining davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati asbest tarkibli changning amaldagi REMK asosida amalga oshiriladi.

4.7.2.7. Ishlab chiqarish bilan bevosita bog'liq bo'lmagan yopiq xonalar havosi uchun asbest changining REMK sifatida atmosfera havosidagi asbest tarkibli changning REMK qabul qilinadi.

4.7.2.8. Maxsus texnik komponentlar, shu jumladan organik moddalar va sement changi bilan aralashgan asbest tarkibli changlar bilan ifloslanganda, atmosfera havosi sifati ustidan davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati, shuningdek ushbu komponentlarning gigiyenik me'yorlariga muvofiq amalga oshirilishi kerak.

4.7.2.9. Asbest tolalarining miqdoriy konsentratsiyalarini aniqlash uchun namunalar olish, tayyorlash va tahlil qilish «Aholi punktlarining atmosfera havosida asbest tolalarining konsentratsiyalarini o'lchash uslubi»ga muvofiq bajarilishi lozim.

4.7.2.10. «Sanoat korxonalari tomonidan zararli moddalarning ruxsat etilgan chiqindilarini belgilash qoidalari» Davlat standarti talablariga muvofiq REChMM (VKCh) kamida har 5 yilda bir marta qayta ko'rib chiqilishi shart.

4.7.2.11. Idoraviy xizmatlar har yili atmosfera havosini o'rganish natijalarini umumlashtirishi, so'nggi 3 yil davomidagi ifloslanish dinamikasining o'zgarish sabablarini tahlil qilishi va ularni amalga oshirishning aniq muddatlari belgilangan holda atmosfera ifloslanishini kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar rejalarini ishlab chiqishi shart. Tabiatni muhofaza qilish tadbirlarining rejaları davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati muassasalari va tabiatni muhofaza qilish organlari bilan kelishilgan bo'lishi lozim.

4.8. Shaxsiy himoya vositalari

4.8.1. Xodimlar «Ishchi va xizmatchilarga maxsus kiyim, maxsus poyabzal va boshqa shaxsiy himoya vositalarini bepul berishning namunaviy tarmoq me'yorlari», «Ishchi va xizmatchilarni maxsus kiyim, maxsus poyabzal va boshqa shaxsiy himoya vositalari bilan ta'minlash tartibi to'g'risidagi yo'riqnoma» va «Ishchi va xizmatchilarga iqlim mintaqalari bo'yicha issiq maxsus kiyim va maxsus poyabzalni bepul berish me'yorlari»ga muvofiq shaxsiy himoya vositalari bilan ta'minlanishi kerak.

4.8.2. Shaxsiy himoya vositalarini «Maxsus kiyim, maxsus poyabzal va boshqa shaxsiy himoya vositalari modellari katalogi»ga muvofiq kasbiy xususiyatlarni hisobga olgan holda qo'llash zarur. Zarur shaxsiy himoya vositalari bilan ta'minlanmagan yoki ularning nosoz holati mavjud bo'lgan ishchilarni ishga qo'yish taqiqlanadi.

4.8.3. Asbest va tarkibida asbest mavjud bo'lgan materiallar bilan ishlaydigan barcha xodimlar respiratorlar bilan ta'minlangan bo'lishi shart. Faqat O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi bilan kelishilgan turdagi respiratorlardan foydalanishga ruxsat beriladi.

4.8.4. Havoda muallaq holda uchraydigan asbest tarkibli changning konsentratsiyasi belgilangan REMK ortiq bo'lgan yoki ortishi mumkin bo'lgan ish xonalari, zonalari yoki uchastkalariga kirishda «Signal ranglari va xavfsizlik belgilari» GOSTiga muvofiq «Nafas olish organlarini himoya qilish vositalarini qo'llagan holda ishlash» degan tushuntirish yozuvi bo'lgan xavfsizlik belgilari o'rnatilishi shart.

4.8.5. Ish beruvchi mazkur ish joyida qayd etilgan changning eng yuqori konsentratsiyasini hisobga olgan holda respiratorlarning turlarini belgilashi lozim.

4.8.6. Ish joyida doimo yetarli miqdordagi tegishli shaxsiy himoya vositalari mavjud bo'lishi kerak.

4.8.7. Respiratorlardan foydalanishi shart bo'lgan xodimlar ularni qo'llash qoidalari o'rgatilishi lozim. Asbest ishlab chiqarish va undan foydalanish bilan shug'ullanadigan xodimlarni mehnatni muhofaza qilish bo'yicha o'qitish va yo'riqnoma berish dasturlari quyidagi masalalarni qamrab olishi kerak:

respiratoridan foydalanish zarur bo'lgan vaziyatlar va bu vaziyatlarni aniqlash usullari;

yuzga zich yopishishini ta'minlash va tekshirish usullari;

respiratorning to'g'ri ishlayotganini va uni soz holatda saqlanayotganini tekshirish usullari.

4.8.8. Ish beruvchi shaxsiy himoya vositalaridan to'g'ri va majburiy foydalanilishi, ularning tozalanishi va saqlanishi ustidan nazoratni ta'minlashi shart. Foydalanilmayotgan vaqtda respiratorlar maxsus jihozlangan xonada saqlanishi lozim.

4.8.9. Bir necha turdagi teng samarali respiratorlar mavjud bo'lganda, xodimlar himoya va qulaylik nuqtai nazaridan o'zlari uchun eng maqbul bo'lgan respiratorni tanlash huquqiga ega bo'ladilar.

4.8.10. Yuzga to'liq yopishmaydigan hollarda, xodim musbat bosimli respiratoridan foydalanishi lozim.

4.8.11. Xodimlarga berilgan respiratorlar ularning shaxsiy foydalanishida bo'lishi shart.

4.8.12. Qayta berishdan oldin respiratorlarni maxsus tayyorgarlikdan o'tgan xodimlar tozalashi kerak. Respiratorlarni tozalash haftada bir marta yoki undan ko'proq o'tkazilishi lozim. Filtrovchi respiratorlarning dastlabki filtrlari almashtirilishi, asosiy filtrlar esa har safar tekshirilishi kerak.

4.8.13. Ruxsat etilgan chegaraviy darajalardan yuqori bo'lgan shovqin va tebranish ta'siri sharoitlarida ishlovchilar «Eshitish a'zosini individual himoyalash vositalari. Umumiy texnik shartlar» va «Qo'llarni titrashdan individual himoyalash vositalari. Umumiy talablar» GOST standartlariga muvofiq individual himoya vositalari bilan ta'minlanishi shart.

4.8.14. Ko'z va yuzni himoya qilish uchun xodimlar himoya moslamalari (ko'zoyinak, qalqon, niqob) bilan ta'minlangan bo'lishi kerak. Ularni tanlash ishlab chiqarish jarayonining aniq sharoitlariga bog'liq bo'ladi.

4.8.15. Respiratorlardan foydalanish zarur bo'lgan barcha joylarda ishlovchilar himoya kiyimlari bilan ham ta'minlangan bo'lishlari shart.

4.8.16. Himoya kiyimlari shaxsiy kiyimlarni to'liq qoplashi va changni o'tkazmasligi lozim. Boshni himoya qilish ham ko'zda tutilishi kerak.

4.8.17. Ifloslangan maxsus kiyim-bosh vaqti-vaqti bilan (oyiga kamida ikki marta) changsizlantirilishi va yuvilishi shart.

4.8.18. Maxsus kiyimlarni siqilgan havo bilan puflash qat'iy taqiqlanadi.

4.8.19. Xom asbest-sement aralashmasi bilan aloqada bo'lish ehtimoli mavjud bo'lganda, ishchilarning tanasining ochiq qismlari terisi malhamlar, pastalar, silikonli krem yoki vazelin bilan himoyalaniishi lozim. Hojatxonalarda qo'llarni yuvish uchun nordonlashtirilgan suv (xlorid kislotaning 0,1% li eritmasi) ta'minlanishi kerak. Smena yakunida qo'llar yog'lovchi malhamlar bilan ishlov berilishi zarur.

4.8.20. Shaxsiy himoya vositalari ishchilarga bepul berilishi va ish beruvchi hisobidan soz holatda saqlanishi shart. Shaxsiy himoya vositalarining nosoz qismlari aniqlangan zahoti yangisiga almashtiriladi.

4.9. Sanitariya-maishiy xonalar

4.9.1. Xodimlarning sanitariya-maishiy ta'minoti, maxsus va davolash-profilaktika ovqatlanish xonalari «Korxonalarining ma'muriy va maishiy binolari» QMQ, zararli mehnat sharoitlarida bevosita band bo'lgan xodimlarga sut yoki boshqa teng qiymatli oziq-ovqat mahsulotlarini bepul berish tartibi, 0184-05-sonli SanQvaN «Zararli va noqulay mehnat sharoitlarida ishlovchilar uchun davolash-profilaktika ovqatlanishini qo'llash ko'rsatmalari va berish tartibi» talablariga muvofiq tashkil etilishi lozim.

4.9.2. Sanitariya-maishiy, umumiy ovqatlanish va sog'liqni saqlash binolari hamda xonalari QMQ «Korxonalarining ma'muriy va maishiy binolari» bo'limining talablariga javob berishi kerak.

4.9.3. Sanitariya-maishiy xonalar tarkibi ishlab chiqarish jarayonlari guruhidan kelib chiqqan holda aniqlanishi lozim (2*-ilova).

* 2-ilova keltirilmagan.

4.9.4. Sanitariya-maishiy xonalar tarkibida ifloslangan va shaxsiy kiyimlar uchun alohida garderoblar, shuningdek, respirator xonalari bo'lishi kerak.

4.9.5. Ifloslangan kiyimlar uchun garderob kirishida himoya kiyimini yechishdan oldin dastlabki tozalash uchun sanoat changyutgichlari o'rnatilishi lozim.

4.9.6. Shaxsiy kiyimlarni yechish, saqlash va qayta kiyishga faqat toza kiyimlar garderoibi xonasida ruxsat etiladi.

4.9.7. Himoya kiyimlarini iflos kiyimlar garderobidan tashqariga olib chiqish taqiqlanadi.

4.9.8. Asbest bilan ishlovchilarning maxsus kiyimlarini changdan tozalash tashish va yuvishdan oldin chang tutgichlar bilan jihozlangan qurilmalar yordamida amalga oshirilishi shart.

4.9.9. Asbest tarkibli chang bilan ifloslangan maxsus kiyimlarni tashish «Asbest tarkibli chang bilan ifloslangan maxsus kiyim» ogohlantiruvchi yozuvi bor zich bog'langan polietilen qoplarda amalga oshirilishi lozim.

4.9.10. Asbest tarkibli chang bilan ifloslangan maxsus kiyimlarni taxlash, tashish va yuvish (tozalash) bilan shug'ullanadigan ishchilar asbest bilan ishlashda xavfsizlik choralari bo'yicha maxsus o'qitilishi va respiratorlar bilan ta'minlanishi shart.

4.9.11. Dush xonalari ifloslangan kiyimlar garderoibi bilan toza kiyimlar garderoibi orasida joylashtirilishi kerak.

4.9.12. Maxsus kiyimlar garderoibi havosidagi chang miqdorini nazorat qilish, shuningdek, changni yo'qotish davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati muassasalari bilan kelishilgan jadval asosida muntazam ravishda o'tkazilishi lozim.

4.9.13. Garderob, dush xonalarining pollari, devorlari, jihozlari, shuningdek oyoq vannalari har smenadan so'ng dezinfeksiya qilinishi shart.

4.9.14. Dush oldi xonalarida oyoqlarni dezinfeksiya qilish uchun formalin eritmasi solingan kichik vannalar bo'lishi va ishchi poyabzallarini quritish uchun maxsus xona jihozlangan bo'lishi lozim.

4.9.15. Asbest tarkibli materiallar va mahsulotlar ishlab chiqaruvchi va ulardan foydalanuvchi korxonalarda ishlovchilar uchun dam olish, ovqatlanish, isitish, shuningdek, transportni kutish vaqtida atmosfera yog'inlaridan himoyalash uchun optimal mikroiklim parametrlariga ega, qulay va oson tozalanadigan mebellar bilan jihozlangan xonalar mavjud bo'lishi kerak.

4.9.16. Ichimlik suvi saturator qurilmalari yoki ichimlik favvorachalari orqali ta'minlanishi lozim. Xo'jalik-ichimlik suv quvuri bo'lmagan holda, olib kelingan suv qopqoqli va favvorali nasadkali ichimlik bochkalari orqali tarqatilishi zarur. Ichimlik suvining harorati 8 darajadan 20 daraja Selsiygacha bo'lishi kerak.

4.9.17. Ichimlik bochkalari ichimlik suvi sifatiga ta'sir qilmaydigan, oson tozalanadigan va dezinfeksiya qilinadigan materiallardan yasalishi hamda qulflanadigan qopqoqlar bilan zich yopilishi shart. Ichimlik suvi bochkalarining nasadkalari va ichimlik suvi quvurining favvorachalari poldan 1 metr balandlikda joylashtirilishi lozim.

4.10. Ishlovchilarni tibbiy-profilaktik ta'minlash va aholi salomatligini nazorat qilishni tashkil etish

4.10.1. Asbest bilan ishlaydigan barcha xodimlar O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining 217-moddasi va O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining 300-sonli buyrug'iga muvofiq dastlabki (ishga kirishda) va davriy profilaktik tibbiy ko'riklardan o'tishlari shart.

4.10.2. Dastlabki va davriy profilaktik tibbiy ko'riklarni o'tkazishda xodimlarga asbestdan tashqari boshqa salbiy ishlab chiqarish omillari: shovqin, umumiy va mahalliy tebranish, sovutuvchi va isituvchi mikroiklim kabi omillarning ta'sir qilish ehtimolini hisobga olish zarur.

4.10.3. Dastlabki (ishga kirishda) tibbiy ko'riklar vaqtida xodimlarning sog'lig'i holati ularga topshirilayotgan ishga muvofiqligini aniqlashga alohida e'tibor qaratiladi.

4.10.4. Davriy profilaktik tibbiy ko'riklar quyidagi maqsadlarda o'tkaziladi: zararli va xavfli ishlab chiqarish omillari ta'siri sharoitida ishlovchilar salomatligi holatini muntazam kuzatish; kasb kasalliklarining oldini olish va ularning dastlabki belgilarini o'z vaqtida aniqlash; zararli va xavfli ishlab chiqarish omillari bilan ishlashni davom ettirishga to'sqinlik qiluvchi umumiy kasalliklarni aniqlash; baxtsiz hodisalarning oldini olish.

4.10.5. Profilaktik tibbiy ko'rikdan o'tishdan bosh tortgan xodimlar ishga qo'yilmaydi.

4.10.6. Davriy profilaktik tibbiy ko'rikdan so'ng, ta'sir etuvchi noqulay ishlab chiqarish omillari majmuasiga muvofiq dispanser hisobi guruhlarini ajratish maqsadga muvofiqdir.

4.10.7. Chang bilan bog'liq kasb egalarini quyidagi dispanser hisobi guruhlariga ajratish tavsiya etiladi:

1-guruh - individual chang ta'siri nazorat darajasidan oshmagan sog'lom shaxslar;

2-guruh - ayrim funksional og'ishlari mavjud bo'lgan ishchilar; uzoq vaqt yo'taladigan, tez-tez o'tkir nafas yo'llari kasalliklari bilan og'riydigan, tashqi

nafas olish funksiyasining ayrim ko'rsatkichlarida og'ishlar, ko'krak qafasi rentgenogrammlarida o'zgarishlar mavjud bo'lgan, shuningdek, chang ta'sirining nazorat darajasiga yetgan va undan oshgan shaxslar;

3-guruh - kasb kasalliklari bilan og'rigan bemorlar;

4-guruh - individual chang ta'siri darajasini hisobga olgan holda zararli sharoitlarda ishlashni davom ettirish imkoniyati to'g'risidagi ekspertiza masalalarini hal qilishga muhtoj bo'lgan umumiy surunkali kasalliklarga chalingan bemorlar.

4.10.8. Kasb-hunar markazida batafsil tekshiruvdan o'tkazilishi va ekspertiza masalalari hal qilinishi lozim bo'lgan dispanser kuzatuvining 2-guruhidagi shaxslarga - individual chang ta'siri darajasini hisobga olgan holda kasb kasalligining u yoki bu shakli rivojlanish «xavfi» guruhiga alohida e'tibor qaratish zarur.

4.10.9. Asbest va tarkibida asbest mavjud bo'lgan materiallar bilan ishlovchilar umrbod dispanser hisobida qoladilar.

4.10.10. Asbest qazib olish, boyitish va qayta ishlash korxonalarining barcha xodimlariga adaptogenlar, polivitaminlar, oqilona ovqatlanish, jismoniy muolajalar (ingalyatsiyalar, jismoniy chiniqtirish, umumiy ultrabinafsha nurlanish) tayinlanishi lozim.

4.10.11. Ishlab chiqarish uchastkalariga dori qutilari bilan ta'minlanadi, barcha xodimlar esa birinchi tibbiy yordam ko'rsatish usullarini o'rganadi.

4.10.12. Korxonalar joylashgan hududlarda ijtimoiy-gigiyenik monitoring o'tkazilishi tashkil etiladi.

4.10.13. Ijtimoiy-gigiyenik monitoring xizmati davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati hududiy markazlari negizida tashkil qilinadi.

4.10.14. Ijtimoiy-gigiyenik monitoring nafas olish a'zolari, yurak-qon tomir tizimi, oshqozon-ichak yo'li va onkologik kasalliklar bilan kasallanishni tahlil qilishni ham o'z ichiga olishi kerak.

4.10.15. Sanitariya-gigiyena va tabiatni muhofaza qilish tadbirlarining maqsadga muvofiqligi, ustuvorligi va samaradorligini aniqlash maqsadida o'tkaziladigan ijtimoiy-gigiyenik monitoring natijasi asbest tarkibli changning ishlovchilar va aholi salomatligiga ta'siri xavfini baholashdan iborat bo'lishi lozim.

4.10.16. Salomatlik xavfini baholash bo'yicha tadqiqotlar tasdiqlangan metodologiyaga muvofiq belgilangan tartibda akkreditatsiyadan o'tgan tashkilotlar mutaxassislari tomonidan amalga oshiriladi.

5. Alohida ishlab chiqarishlarga qo'yiladigan maxsus talablar

5.1. Asbest-sement mahsulotlarini ishlab chiqarish

5.1.1. Yo'nib kengaytirish mashinalari yoki konveyerlarning yuklash voronkalari to'plagich-idishlar, dozatorlar va yugurdaklardan minimal masofada o'rnatilishi, asbest to'kish tugunlari qabul qilish qurilmasidan iloji boricha eng past balandlikda joylashtirilishi lozim.

5.1.2. Qoplardan bo'shatilgan asbest to'plagich-idishlarda saqlanishi kerak. Idishlar mavjud bo'lmaganda, asbest to'g'ridan-to'g'ri yugurdaklar oldidagi dozatorlarga uzatiladi.

5.1.3. To'plagich-idish tarnovi va dozator bo'g'zi o'zaro yoki tashuvchi uskuna bilan brezent yoxud boshqa chang o'tkazmaydigan materialdan tayyorlangan quvur orqali birlashtirilgan bo'lishi shart.

5.1.4. Yugurdaklarda asbestni namlantirmasdan ishlov berish man etiladi.

5.1.5. Namlangan asbestni golendor va gidravlik ko'pchitgichga uzatish mexanizatsiyalashgan usulda amalga oshirilishi shart.

5.1.6. Sement va pigmentlarni turboaralashtirgich yoki golenderga uzatish joylari havoni changdan tozalash qurilmalari o'rnatilgan aspiratsiya tizimiga ulanishi lozim.

5.1.7. Asbest-sement massasidagi mineral bo'yoq MnO_2 miqdori hajmning 5 foizidan, Cr_2O_3 - 7 foizidan, Fe_3O_4 esa - 10 foizidan oshmasligi kerak.

5.1.8. Asbest-sement mahsulotlarini kesishni texnologik jarayonning mahsulotlar qotishidan oldingi bosqichlarida amalga oshirish zarur.

5.1.9. Pardoqlash ishlarida arralar, parmalash, silliqdash va frezalash dastgohlari aspiratsiyali himoya qoplamalari bilan jihozlangan bo'lishi shart.

5.1.10. Asbest-sement mahsulotlarini abraziv doiralar yordamida kesishga yo'l qo'yilmaydi.

5.1.11. Stanoklardan qirindi va qipiqqlarni olib tashlash mexanizatsiyalashtirilgan bo'lishi shart. Qirindi va qipiqqlarni tashish konveyerlari yopiq bo'lishi kerak.

5.1.12. Tayyor mahsulotlar saralash qurilmasida vakuumli changso'rish va namlashdan so'ng, tayyor mahsulotlar omborxonasida taxlam, g'aram, piramida yoki konteynerlarda saqlanishi lozim. Bunda mahsulotlarning tushib ketishi va shikastlanishini oldini oladigan shartlarga rioya qilinishi shart. To'shama changni bostiruvchi suyuqlik bilan ishlov berilishi kerak.

5.1.13. Tayyor mahsulotlar omborxonasida taxlamlar va qotib qolgan shifer listlarini qismlarga ajratish joylari havoni tozalash qurilmalari bilan jihozlangan aspiratsiya tizimiga ulangan to'siqlar bilan ta'minlangan yoki sanoat changyutgichlariga ega bo'lishi kerak.

5.1.14. Mexanik ishlov berish jarayonida hosil bo'ladigan sifatsiz asbest-sement buyumlar, chiqindilar, asbest-sement changi va qipiqqlar yopiladigan konteynerlarda to'planishi lozim.

5.1.15. Asbestdan bo'shatilgan qoplar gidromaydalagichda maydalangandan so'ng asbest-sement listlarini ishlab chiqarishda ikkilamchi xomashyo sifatida foydalanilishi mumkin.

5.1.16. Cho'kma hovuzlarining asbest-sementli shlam bilan to'lib ketishiga va chetlarining ifloslanishiga yo'l qo'yilmaydi.

5.2. Asbest-to'qimachilik materiallari va buyumlarini ishlab chiqarish hamda ulardan foydalanish

5.2.1. Matolar bilan ishlanadigan (qirqish, tikish) barcha ishchi yuzalar ikkilamchi chang hosil bo'lishining oldini olish uchun silliq bo'lishi shart.

5.2.2. Ishga tayyorgarlik jarayonida gazlama o'ramlari qadoqdan chiqarilgandan so'ng, o'ram bilan ishlashni qulaylashtirish uchun o'ram markaziga sterjen kiritiladi. Gazlama o'rami o'ralgan sterjen kesish stolining ikki chetiga mahkamlanadi va o'ram yuqori qismidan boshlab yoyiladi. Stol ustiga shunchaki qo'yilgan o'ramdagi gazlamani yoyish taqiqlanadi.

5.2.3. Asbest matosini yirtish yoki titish man etiladi. U aspiratsiya tizimi bilan jihozlangan maxsus mashinalar yoki mexanik kesuvchi asboblari yordamida kesilishi shart.

5.2.4. Asbest gazlamalarni kesish yoki tikish paytida gazlamaning ustki qismini yaxshilab namlash zarur.

5.2.5. Boshlab qo'yilgan o'ramlar va keyinchalik foydalanish uchun qoldirilgan gazlama qiyqimlari yopiq idishlarda saqlanishi kerak.

5.2.6. Asbest to'shamalar, o'ramlar, matraslar va izolyatsion qoplamalarni tayyorlashda material namlantirilgan yoki fiksator bilan ishlov berilgan bo'lishi shart.

5.2.7. Matraslarni to'ldirish uchun ishlatiladigan asbest tolasini tayyorlash, uni ish joyiga yetkazib berish va to'shamalar hamda o'ramlarni tayyorlash aspiratsiya tizimiga ulangan qoplama ostida amalga oshirilishi lozim.

5.2.8. Tayyor mahsulot jo'natilishidan oldin ushbu Qoidalarining 4.4-bandiga muvofiq belgilangan germetik chang o'tkazmaydigan qadoqqa joylashtirilishi kerak.

5.2.9. Issiqlik izolyatsiyasi ishlarida faqat fiksator bilan ishlov berilgan eshilgan pilikdan foydalanish zarur.

5.2.10. G'altakdan bo'shatilgandan so'ng, g'altakdagi pilikning uchi qaytadan mahkamlanishi lozim.

5.2.11. To'liq ishlatilmagan pishitilgan pilik o'ralgan g'altaklar keyingi foydalanishgacha chang o'tkazmaydigan o'ramga (qopga) qayta joylashtirilishi va zich yopilishi lozim.

5.3. Friksion mahsulotlar ishlab chiqarish, transport vositalarini ta'mirlashda tormoz va ilashish muftalarini ishlatish

5.3.1. Tayyorlov bo'limidan presslash uchun qolip aralashmalari yopiq transport vositalarida jo'natilishi shart.

5.3.2. Briketlash agregatlari va sovuq qoliqlash presslarining dozalash qurilmalari mahalliy so'rish tizimlari bilan jihozlanishi kerak.

5.3.3. Mahsulotlar vulkanizatsiya pechidan chiqarilgandan so'ng yopiq tunnelda yoki so'rish qurilmasi ostida sovutilishi lozim.

5.3.4. Pressformalar tuzilishi keyinchalik qirindiqlarni kesish va jilvirlash dastgohlarida mahsulotlarga mexanik ishlov berishni imkon qadar kamaytiradigan bo'lishi kerak.

5.3.5. Friksion mahsulotlarga mexanik ishlov berish dastgohlari ishlov berish zonasi qoplamalari va mahalliy so‘rish tizimlari yoki suv purkagich aerozollar bilan ta‘minlanishi lozim.

5.3.6. Mexanik ishlov berishdan so‘ng tormoz va friksion mahsulotlardagi changni tozalash so‘rish usuli yoki yuvish orqali amalga oshirilishi kerak. Changni qo‘lda tozalash yoki mahsulotlarga havo purkash qat‘iyan man etiladi.

5.3.7. Tayyor mahsulotlar so‘rish tizimi o‘rnatilgan stollarda texnik nazoratdan o‘tkazilishi shart.

5.3.8. Rekuperatsiya uskunalariga qo‘yiladigan talablar asosiy ishlab chiqarish uskunalariga qo‘yiladigan talablarga o‘xshash. U so‘rish tizimi hosil qiladigan siyraklanish ostida ishlashi lozim.

5.3.9. Rekuperatsiya natijasida olingan materiallar avtomatik yopiq tizimda yoki germetik idishlarda ishlab chiqarishga qaytarilishi shart.

5.3.10. Yeyilgan ishqalanish detallarini almashtirishda, ular ventilyatsiyali so‘rish shkafga joylashtirilgan hollar bundan mustasno, tormoz va ilashish muftalarini changdan siqilgan havo yoki quruq cho‘tka bilan tozalash taqiqlanadi.

5.3.11. Changni yo‘qotish yuqori tozalash samaradorligiga ega filtr o‘rnatilgan changyutgich yordamida, changyutgich mavjud bo‘lmaganda esa namlash usuli bilan amalga oshirilishi lozim.

5.3.12. Tormoz buyumlarini ta‘mirlashning belgilangan operatsiyalarida kichik hajmda yuqori tezlikni ta‘minlovchi so‘rish tizimi bilan jihozlangan past tezlikli asbobdan foydalanish kerak.

5.3.13. To‘qilgan tormoz buyumlari bilan ishlashda ularni ho‘l latta yoki mineral moy bilan namlash zarur.

5.3.14. Ish joylaridan yig‘ilgan yeyilgan ishqalanish detallari, qirindilar va changlar chang o‘tkazmaydigan, zich yopiladigan idishga joylashtirilishi shart.

5.3.15. Tarkibida asbest bo‘lgan chiqindilarni vaqtincha saqlash uchun mo‘ljallangan idish tegishli belgilarga ega bo‘lishi kerak.

5.3.16. Chiqindilarni zararsizlantirish ushbu Qoidalarining 4.5-bandiga muvofiq amalga oshiriladi.

5.3.17. Yopiq idishlar davlat sanitariya-epidemiologiya xizmati muassasalari bilan kelishilgan maxsus ajratilgan joyda bo‘shatiladi.

5.4. Tarkibida asbest bo‘lgan issiqlikni izolyatsiya qiluvchi materiallar ishlab chiqarish

5.4.1. Asbest tarkibli issiqlik izolyatsiyalovchi materiallar ishlab chiqaruvchi korxonalar bir qavatli binolarda joylashtirilishi lozim. Xonalar ortiqcha issiqlik va namlikni samarali chiqarib yuborishni ta‘minlaydigan tarzda loyihalanishi kerak.

5.4.2. Quritish xonalari masofadan boshqariladigan aeratsiya fonarlari va shamolni qaytaruvchi to‘siqlar bilan jihozlanishi lozim.

5.4.3. Qadoqlanmagan asbestni saqlash uchun mo‘ljallangan yopiq omborxonalar zich yopiladigan eshiklar va darvozalar bilan ta‘minlanishi zarur.

5.4.4. Yopiq omborxonada greyferli kran ishlayotgan paytda begona shaxslarning bo‘lishiga yo‘l qo‘yilmaydi.

5.4.5. Chang ko'p hosil bo'ladigan, og'ir jismoniy mehnat talab qiladigan va noqulay ishlab chiqarish mikroiklimi bilan bog'liq mehnat jarayonlari (asbestni dozalash, qoliplash massasini tayyorlash, mexanik ishlov berish, mahsulotlarni joylashtirish, saralash va qadoqlash) mexanizatsiyalashtirilgan bo'lishi va ish zonasi havosiga asbest tarkibli chang ajralib chiqishini oldini olishi kerak.

5.4.6. Asbest massasini tayyorlash, suyultirish va aralashtirish uchun mo'ljallangan bak uskunolari to'ldirilish darajasini ko'rsatuvchi asboblardan bilan jihozlanishi lozim.

5.4.7. Sig'imning to'ldirilish darajasi ko'rsatkichlari shunday blokirovka qilinishi kerakki, bak uskunasi hajmining 60-70 foizidan ortig'i to'ldirilganda yuritma avtomatik ravishda o'chirilsin.

5.4.8. Yuguruvchilarda asbestga ishlov berish jarayoni namlab turib amalga oshirilishi kerak.

5.4.9. Yuguruvchilarning kuzatuv lyuklari qobig'i va qopqoqlari yuritma bilan shunday blokirovka qilinishi lozimki, ular noto'g'ri o'rnatilganda yoki to'liq yopilmaganda yuritmani ishga tushirish imkonsiz bo'lsin.

5.4.10. Issiqlik izolyatsiyalovchi materiallarni zichlash va suvsizlantirish uchun mo'ljallangan presslarning tuzilishi «Gidravlik presslar. Xavfsizlik talablari» GOST talablariga mos bo'lishi va suv yig'gichlar bilan jihozlangan bo'lishi shart.

5.4.11. Quritish pechlarining yuklash teshiklari pech teshigidan issiq havoning chiqib ketishini oldini olish uchun soyabonlar bilan jihozlanishi kerak.

5.4.12. Issiqlik izolyatsiyalovchi materiallarni avtoklavlash va quritishga uzatish mexanizatsiyalashtirilgan usulda amalga oshirilishi lozim.

5.4.13. Asbest karton varaqlarini osish va olish quritish pechi kanalidan tashqarida, pech kanaliga kirishdan oldin va undan chiqishdan keyin maxsus maydonlarda bajarilishi kerak. Quritish pechi kanallarida asbest karton varaqlarini osish va olishga yo'l qo'yilmaydi.

5.4.14. Asbest kartonni formatlarga kesuvchi ishchining ish joyi aspiratsion so'rg'ich bilan ta'minlangan bo'lishi kerak.

5.4.15. Chang hosil qiluvchi manbalardan chiqarilayotgan aspiratsion havo tozalanishi shart. Ushlab qolinganda chang ikkilamchi xom-ashyo sifatida ishlatilishi lozim.

5.4.16. Tayyor mahsulotlar quruq yopiq omborxonada, mahsulotlarning tushib ketishi va shikastlanishini istisno etadigan sharoitlarda, taxlamlar holida saqlanishi kerak.

5.4.17. Oqova suvlar to'plagichidan shlamni chiqarish mexanizatsiyalashtirilgan usulda amalga oshirilishi lozim.

5.5. Asbest tarkibli issiqlik izolyatsiyalovchi materiallardan foydalangan holda binolarni yangidan qurish, kengaytirish, rekonstruksiya qilish, texnik jihatdan qayta jihozlash, ta'mirlash, konservatsiyalash va buzish

5.5.1. Maxsus belgilangan holatlardan tashqari, asbestni torkretlash taqiqlanadi.

5.5.2. Ichki xonalarni pardozlashda ishlatiladigan tarkibida asbest mavjud bo'lgan plitalar va to'siqlar asbest changining hosil bo'lishi va tarqalishini oldini oladigan ikki yoki uch qatlamli qoplamaga ega bo'lishi shart.

5.5.3. Sanoat va fuqarolik qurilishida tarkibida asbest mavjud bo'lgan qurilish materiallaridan gigiyenik xulosalarsiz foydalanish taqiqlanadi.

5.5.4. Davolash-profilaktika va bolalar muassasalarida tarkibida asbest bo'lgan qurilish materiallaridan foydalanish man etiladi.

5.5.5. Mexanik shamollatish tizimlarida havo yo'llarini o'rnatish uchun tarkibida asbest mavjud bo'lgan materiallardan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi.

5.5.6. Tarkibida asbest bo'lgan materiallar bilan katta hajmdagi ishlar rejalashtirilganda, ularni saqlash uchun qurilish maydonida alohida xona yoki binoning bir qismi ajratilishi lozim. Ish joylarida zarur bo'lgan qurilish materiallari va buyumlarining miqdori bir smenali ehtiyojdan oshmasligi kerak.

5.5.7. Agar ishlarni bajarish uchun mo'ljallangan ish maydoni butun binoni yoki uning bir qismini egallasa, asbest changining tarqalishini oldini olish maqsadida u boshqa binolar yoki xonalardan vaqtinchalik to'siqlar bilan ajratilishi shart.

5.5.8. Ishlar olib borilayotgan hududda bevosita ish jarayoniga aloqador bo'lmagan shaxslarning bo'lishi qat'iyan man etiladi.

5.5.9. Ish zonasidagi barcha teshiklar (quvurlar, elektr simlari uchun), eshiklar, derazalar va boshqalar zich yopilgan bo'lishi shart. Pol va devorlar olib qo'yiladigan qoplamalar bilan ta'minlanishi kerak, bu esa cho'kkan asbestni oson yig'ish va yakuniy tozalashni amalga oshirish imkonini beradi.

5.5.10. Plastmassa qoplamadan takroran foydalanish man etilishi lozim. Ishlatilgan qoplama asbest tarkibli chiqindi sifatida utilizatsiya qilinadi.

5.5.11. Ish zonasiga kirish (chiqish) joyi tambur (shlyuz) bilan jihozlanishi, shuningdek, ushbu Qoidalar talablariga muvofiq maxsus kiyim va shaxsiy himoya vositalarisiz ish zonasida bo'lishni taqiqlovchi ogohlantiruvchi belgilar va yozuvlar o'rnatilishi zarur.

5.5.12. Xona ish zonasida manfiy havo balansini hosil qiluvchi so'ruvchi ventilyatsiya bilan jihozlanishi, atmosferaga chiqarishdan oldin chiqariladigan havo asbest tarkibli changdan tozalanishi kerak. So'ruvchi qurilmalar ish tugagandan so'ng 20 daqiqa o'tgach o'chirilishi lozim.

5.5.13. Ish boshlanishidan avval barcha ko'chma uskunalar changdan tozalanib, ish zonasidan olib chiqilishi, statsionar uskunalar esa zich qoplanishi shart.

5.5.14. Qurilishni tashkil etish va ishlarni bajarish loyihalarida quyidagilar ko'zda tutilishi lozim:

ishlab chiqarish jarayonlari va detallar hamda konstruksiyalarni tayyorlashni imkon qadar zavod sharoitlariga o'tkazish;

qurilish maydoniga detallar va konstruksiyalarni to'liq yetkazib berish;

qurilish konstruksiyalari va detallarini montaj qilish bo'yicha balandlikda bajariladigan ishlarni imkon qadar yer usti sharoitlariga o'tkazish.

5.5.15. Izolyatsiya ishlarini bajarishga tayyorgarlik ko'rishda imkon qadar to'shamalar, qobiqlar va shu kabi sanoat konstruksiyalarini qo'llash imkoniyatini ko'zda tutish lozim.

5.5.16. Bloklar va qobiqlarni uskunaning yuzasiga moslashtirish ularni oxirgi marta o'rnatishdan oldin amalga oshirilishi kerak.

5.5.17. Issiqlik izolyatsiyalovchi materiallardan tayyorlangan mahsulotlarni pardoqlash va tozalash uchun abraziv diskli asboblardan foydalanish man etiladi.

5.5.18. Yilning issiq mavsumida namlik past bo'lganida changlanuvchi yuzalarga ishlov berishni namlikni ushlab turuvchi qo'shimchalar: kalsiy xlorid, sulfonat, lignin qo'llash orqali amalga oshirish maqsadga muvofiq.

5.5.19. Barcha zarur materiallarni tayyorlash va ularni izolyatsiyalanayotgan yuzalarga qo'llashni ish haftasi davomida bu jarayonlarni majburiy almashtirib turgan holda ikki guruh ishchi tomonidan bajarish lozim.

5.5.20. Yong'indan himoyalovchi tarkiblarni tayyorlashni to'liq jihozlangan ko'chma stansiyalarda amalga oshirish kerak. Ko'chma stansiyalarni loyihalash va ulardan foydalanishda «Ishlab chiqarish uskunalari. Umumiy xavfsizlik talablari» GOST talablariga amal qilish lozim.

5.5.21. Ko'chma stansiyada tarkiblarni tayyorlash uchun komponentlarni avtomatik uzatadigan va dozlovchi qorishma aralashtirgichlardan foydalanish kerak. Ularga xizmat ko'rsatishda shamollatish tizimining uzluksiz ishlashini nazorat qilish va vaqti-vaqti bilan soyabon qabul qilish teshigidagi havo harakati tezligini tekshirib turish zarur.

5.5.22. Asbest tarkibli eritmalar va mastiklarni ish olib borilayotgan joylarda tayyorlashga yo'l qo'yilmaydi.

5.5.23. Faoliyat yuritayotgan korxonalar hududida joylashgan qurilish obyektlarida havo ifloslanishining xavfli darajasi yuzaga kelganda, barcha toifadagi ishchilar uchun xavfsizlik choralari bo'yicha maxsus yo'riqnomalar ishlab chiqilishi va favqulodda xabar berish tizimi joriy etilishi shart. Bino va inshootlarni buzish bo'yicha demontaj ishlari shamolsiz ob-havoda yoki shamol aholi yashamaydigan tomonga esayotganda amalga oshirilishi lozim.

5.5.24. Faoliyat yuritayotgan korxona sexida texnologik uskunalar uchun maxsus terishni blokli usulda bajarish kerak.

5.5.25. Mavjud ishlab chiqarish, sex, qurilma sharoitlarida qurilish ishlarini olib borishda qurilish ishchilarining ish o'rinlari quyidagicha tayyorlanishi lozim:

barcha apparatlar, quvurlar, nasoslar va boshqalarda mahsulotning barcha kirish va chiqish liniyalaridagi klapanlar yopilishi va mahsulot to'liq chiqarib yuborilishi kerak;

ish olib boriladigan barcha uskunalar qurilmaning ishlash muddati, mahsulot turi va rejalashtirilgan ish turiga qarab bug‘lanishi, yuvilishi va shamollatilishi lozim.

5.5.26. Zararli va xavfli mehnat sharoitlaridagi faoliyat yuritayotgan korxonalarda ishlarni bajarishda maxsus kiyim, maxsus poyabzal va shaxsiy himoya vositalarini berish, saqlash va ulardan foydalanish obyektning zararli ishlab chiqarish omillari xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi shart.

5.5.27. Issiqlik-tovush izolyatsiyasini ta‘mirlash yoki almashtirish ishlari boshlanishidan oldin uning tarkibida asbest mavjudligi aniq belgilanishi kerak.

5.5.28. Demontaj ishlarini boshlashdan avval kemiruvchilarga qarshi choralar ko‘rilishi shart.

5.5.29. Balandlikda joylashgan ish joylaridan qurilish chiqindilari yopiq konteynerlarda yoki yopiq tarnovlar orqali tushirilishi lozim. Tarnovning pastki uchi yerdan 1 metrdan baland bo‘lmasligi yoki to‘g‘ridan-to‘g‘ri bunkerga kiritilishi kerak.

5.5.30. Ta‘mirlash-qurilish maydonida demontaj ishlaridan hosil bo‘lgan chiqindilarni to‘plash uchun maxsus joylar ajratiladi. Bu joylar asfaltlanishi, to‘silishi va kirish yo‘llari bilan jihozlanishi zarur.

5.5.31. Buzish jarayonida demontaj qilinayotgan konstruksiyalarga suv sepib turish lozim. Chang ko‘rinishidagi chiqindilar namlangan germetik konteynerlarga joylashtirilishi shart.

5.5.32. Otboy bolg‘alari bilan ishlash va chiqindilarni konteynerga yuklash paytida ko‘chma so‘rg‘ichlar shaklida mahalliy so‘ruvchi ventilyatsiya o‘rnatilishi kerak.

5.5.33. Fasadga qum purkash ishlari bajarilayotganda, shuningdek, eski suvoq olib tashlanayotganda boshqa turdagi qurilish ishlarini bir vaqtning o‘zida olib borish man etiladi.

5.5.34. Eski suvoqni yuzaki faol moddalar qo‘shilgan suv bilan ho‘llab, so‘ng mexanizatsiyalashgan usulda olib tashlash lozim.

5.5.35. Suv ishlatish xavfli bo‘lishi mumkin bo‘lgan hollardagina, xususan, yuqori kuchlanishli elektr uskunalarini ishonchli himoyalash imkoni bo‘lmaganda, eski izolyatsiyani quruq usulda tozalashga ruxsat beriladi.

5.5.36. Nam usulda izolyatsiyani olib tashlashdan oldin asbest tarkibli materialni suv bilan to‘yintirish choralari ko‘rilishi shart.

5.5.37. Agar asbest tarkibli materialga kirish uchun qoplamani olib tashlash zarur bo‘lsa, avval qoplamani teshib, asbest tarkibli materialni namlab, keyin qoplamani olib tashlash va barcha yuzalarni suv bilan sug‘orish lozim. Shundan so‘ng, suvga to‘yingan material qismlarga ajratilib, tegishli tarzda belgilangan germetik idishlar yoki konteynerlarga joylashtirilishi kerak.

5.5.38. Bosim ostida gidrotozalash faqat yuqori bosimli gidrotozalash mexanizmlari bilan ishlashga ruxsat olgan maxsus tayyorlangan ishchilar tomonidan amalga oshirilishi mumkin.

5.5.39. Ishlar yakunlangach, uchastka va vaqtinchalik to‘siqlar nam usulda puxta tozalanishi lozim.

5.6. Temir yo‘llarni qurish va ta‘mirlashda asbest tarkibli ballast bilan ishlash

5.6.1. Temir yo‘l xo‘jaligida erkin asbest miqdori 0,5% dan oshmaydigan asbest xomashyosini boyitish chiqindilaridan olingan qum-shag‘al aralashmasidan foydalanishga ruxsat etiladi. Ballast tarkibiga mahsulot nomi, ishlab chiqaruvchi va uning manzili, aralashmadagi erkin asbest tolalarining foiz miqdori ko‘rsatilgan hujjat (sertifikat) ilova qilinishi shart.

5.6.2. Asbest tarkibli ballastni yuklashda qo‘llaniladigan ekskavatorlarning kabinalari ortiqcha bosimli havo konditsionerlash tizimi va filtrlar orqali kiruvchi havoni tozalash tizimi bilan jihozlangan bo‘lishi kerak.

5.6.3. Yo‘l mashinalari yilning qurg‘oqchil davrlarida (ballast namligi 5% dan kam bo‘lganda) vagonga yuklangan ballast yuzasini yo‘l davomida chang zarrachalarining uchib ketishini oldini olish uchun himoya qatlamini hosil qilish maqsadida namlanishini ta‘minlaydigan purkash qurilmalari bilan jihozlangan bo‘lishi shart.

5.6.4. Yo‘llarni ballastlash, to‘g‘rilash va to‘shash ishlari boshlanishidan avval purkagichlardan foydalanish lozim. Ish jarayonida kabinalarining oynalari yopiq holda bo‘lishi kerak.

5.6.5. Asbest tarkibli ballastni almashtirish faqat butun qatlamni kesib olib, uni ballast prizmasidan tashqariga siljitish yo‘li bilan, ballastni oldindan namlab amalga oshiriladi. Ko‘p qatlamli prizmada shag‘al tozalashni faqat asbestli qatlam olib tashlanib, qayta namlangandan so‘ng o‘tkazishga ruxsat etiladi.

5.6.6. Asbest tarkibli ballastni changlatish bilan bog‘liq operatsiyalarni bajarish vaqtida ishlab chiqarish jarayoniga aloqador bo‘lmagan barcha shaxslarni ish maydonidan chiqarib yuborish zarur.

5.6.7. Asbest tarkibli ballast bilan ishlashda yuklash-tushirish operatsiyalari sonini iloji boricha kamaytirish lozim. Bu operatsiyalarni qo‘lda bajarishga yo‘l qo‘yilmaydi.

5.6.8. Tonnellarda asbestli ballast yotqizish taqiqlanadi. Ko‘priklar hududida va suv havzalari yaqinida ta‘mirlash ishlarini bajarishda tarkibida asbest bo‘lgan ballastning suvga tushishiga yo‘l qo‘yilmaydi. Agar ishlar texnologiyasi bu talablarni ta‘minlay olmasa, yotqizish uchun boshqa turdagi ballastlar ko‘zda tutilishi kerak.

5.6.9. Vokzallar va ularga tutash hududlarda asbest tarkibli ballast yotqizilgandan so‘ng, aholi punktlari 300 metrgacha yaqinlashganda qo‘shimcha namlash zarur.

5.6.10. Yo‘lni yangi asbest tarkibli ballastga o‘tkazishda eski ballastni kesib olib, uni yo‘l poyi chegarasidan tashqariga surish lozim. Ishlatilgan asbest tarkibli ballastni relsoldi avtomobil yo‘lini qurish yoki ta‘mirlash uchun ishlatish mumkin, bunda uni albatta qo‘shimcha tuproq qatlami (500 mm gacha) bilan qoplash shart.

5.6.11. Asbest boyitish chiqindilari - ballast omborining sanitariya-himoya zonasi o‘lchamlari hisob-kitoblar asosida aniqlanishi va kamida 300 metr, asbest tarkibli ballastni saqlashning oraliq bazalari esa kamida 150 metr bo‘lishi kerak.

Ilgari qurilgan, sanitariya-himoya zonasi kichikroq bo'lgan bazalar rejali ravishda qayta qurilishi lozim.

5.6.12. Yo'l mashinalariga biriktirilgan maishiy vagonlar yuvingich va dushlar, maxsus kiyimlarni (shaxsiy kiyimlardan alohida) va individual himoya vositalarini saqlash uchun xonalar bilan jihozlangan bo'lishi shart.

5.6.13. Yo'l masofalari hududida va yo'l mashina stansiyalari tarkibida sanitariya-maishiy xonalar: shaxsiy va maxsus kiyimlar alohida saqlanadigan kiyim almashtirgichlar, yo'l montyorlari uchun dush va yuvinish xonalari bo'lishi kerak.

5.6.14. Yo'l mashinalari haydovchilari, yo'l montajchilari va boshqa xodimlarning ish joylarida tarkibida asbest mavjud bo'lgan ballast changining ruxsat etilgan maksimal konsentratsiyasi, boshqa turdagi ballastlar kabi, 6 mg/m^3 (bir martalik maksimal) va 4 mg/m^3 (o'rtacha smenali) dan oshmasligi lozim.

5.6.15. Ballast bilan bajariladigan ishlarning mavsumiyligini inobatga olgan holda, ish zonalarida havo muhiti holatini nazorat qilish davriyligi oyiga bir marta o'tkazilishi belgilanadi.

5.6.16. Yo'l mashina stansiyalari va yo'l masofalarining rahbariyati tarkibida asbest mavjud bo'lgan ballast bilan ishlovchi xodimlarga asbestning zararli ta'siri va profilaktik chora-tadbirlar haqida temir yo'l tibbiy-sanitariya xizmatlarini jalb etgan holda yo'riqnoma berishi va o'qitishni ta'minlashi shart.